

Spolne zlorabe otrok in mladostnikov na spletu

Priročnik, ki
predstavi
problematiko ter
ponudi smernice
za ukrepanje
strokovnim
delavkam in
delavcem



SPOLNE ZLORABE OTROK IN MLADOSTNIKOV NA SPLETU

Priročnik, ki predstavi problematiko ter ponudi smernice za ukrepanje strokovnim delavkam in delavcem

Avtorji: Urša Valentič, Andrej Motl in Lija L. Miljavec

Spremna beseda: Robert Tekavec

Strokovni pregled: Nina Mezinec

Urednik: Andrej Motl

Lektoriranje: Polona Otoničar Pajk

Oblikovanje: Bojan Senjur

Fotografije: iStock

Izdajatelj: Prijavna točka Spletno oko, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Center za družboslovno informatiko, Kardeljeva ploščad 5, 1000 Ljubljana

Datum izdaje: september 2023

Založila: Fakulteta za družbene vede, Založba FDV

Dostopno prek: www.spletno-ok.si

DOI: 10.51936/9789612950613

Elektronska izdaja
Brezplačna publikacija

Avtorske pravice: To delo je zaščiteno z licenco CC-BY-NC 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>). Dovoljeni so vam deljenje – kopiranje in razširjanje vsebin v kakršnem koli mediju in obliki; predelovanje – remiksiranje, urejanje, predelava in vključevanje vsebine v lastna dela pod naslednjimi pogoji: priznanje avtorstva – primerno morate navesti avtorje, povezavo do licence in označiti spremembe, če so nastale; nekomercialno – te vsebine ne smete uporabiti v komercialne namene.

Priročnik je izključno informativne narave, zato je odgovornost avtorja popolnoma izključena. Avtor ne odgovarja tako za posledice morebitne uporabe nasvetov in informacij kakor tudi ne za kakršno koli neposredno ali posredno škodo ali neprijetnosti, ki bi lahko uporabniku nastale zaradi uporabe nasvetov ali informacij, podanih v tem priročniku.

Vse uporabljene fotografije so simbolične, osebe na njih so modeli.

Financerja:



Sofinancira
Evropska unija



REPUBLIKA SLOVENIJA
URAD VLADE REPUBLIKE SLOVENIJE
ZA INFORMACIJSKO VARNOST



Financirano s strani Evropske unije. Izražena stališča in mnenja so zgolj stališča in mnenja avtorja(-ev) in ni nujno, da odražajo stališča in mnenja Evropske unije ali Evropske izvajalske agencije za zdravje in digitalno tehnologijo (HaDEA). Zanje ne moreta biti odgovorna niti Evropska unija niti HaDEA.

Spolne zlorabe otrok in mladostnikov na spletu

Priročnik, ki predstavi
problematiko ter ponudi
smernice za ukrepanje
strokovnim delavkam in
delavcem

KAZALO

Internet – priložnosti, izzivi in nevarnosti	5
Sekstanje in deljenje intimnih posnetkov brez soglasja	7
Ko intimni posnetek postane predmet izsiljevanja	18
Spletno spolno napeljevanje otrok – spletno »prijateljstvo« s slabimi nameni	27
Posnetki spolnih zlorab otrok – za vedno prikazana spolna zloraba	36
Nova in naraščajoča tveganja za spolne zlorabe otrok na spletu	49
Viri	58

INTERNET – PRILOŽNOSTI, IZZIVI IN NEVARNOSTI

Dragi bralci.

Priročnik spolne zlorabe otrok in mladostnikov na internetu je v prvi vrsti namenjen strokovnim delavcem, ki delajo z otroki, prav tako je lahko močno v pomoč staršem in drugim, ki brskajo po svetovnem spletu zaradi zabave, učenja, službe ali radovednosti. Splet, družbena omrežja, virtualne igre, spletne trgovine in različni forumi so na dosegu praktično vsem in so za uporabnike zelo všečni. Brez posebnega znanja in z osnovnimi navodili jih lahko uporabljajo starši, otroci in vsi drugi, ki bodisi iščejo informacije bodisi se želijo za trenutek umakniti iz resničnega sveta v svet zabave, pestrega dogajanja, živih barv in v svet hitre dinamike. Način življenja otrok in odraslih se je zaradi interneta zelo spremenil, pa se je v vsem tem času tudi prilagodil? Spremenil se je predvsem način komunikacije, kjer je v ospredju pravica do zasebnosti, kar uporabnike vodi ali pa bi moralo voditi v previdnost, s kom se pogovarjati, o kakšni vsebini in tudi kaj prek spleta deliti, objaviti.

Internet je dobro orodje. Brez njega si sodobnega sveta ne moremo predstavljati in brez njega ne bi bili konkurenčni, povezani, od določenih storitev bi bili celo odrezani. Pa vendar ni vse tako lepo, kot je videti na prvi pogled. Internet se ves čas razvija, vsak dan ponuja nove možnosti za raziskovanje, ustvarjanje, razvijanje, zabavo, nakupovanje, učenje in vsak dan privabi nove uporabnike. Zaradi načina življenja, dostopnosti pametnih naprav, interneta ter s pomanjkanjem starševskega nadzora pa privabi tudi zelo mlade in neizkušene uporabnike. In ker so storitve, ki omogočajo medsebojne komunikacije, ali celo šifrirana omrežja, skriti očem javnosti, se za njimi lahko skriva marsikaj. S tem priročnik želimo na to opozoriti ter deliti nasvete, da bomo vsi, tudi tisti manj izkušeni, na internetu varni.

(Ne)varnost bi lahko razdelili na več delov. Na spletu lahko otroci dostopajo do vsebin, ki so škodljive za njihov razvoj. Na spletu prežijo neznane, lahko tudi znane osebe, ki otroka lahko spolno zlorabijo, tudi s pomočjo umetne inteligence. Splet lahko otroka zasvoji, spremeni njegov način vsakdanjika, njegovo komunikacijo, fokus, odzive, delovanje v realnem okolju. Ne nazadnje pa je lahko splet za otroka nevaren, četudi otrok sam v njem ni dejaven.

Internet je preplavljen s pornografskimi in nasilnimi posnetki, ki so zelo dostopni vsem uporabnikom. Večina spletnih strani, ki ponujajo to vsebino, ne nadzoruje uporabnikove starosti ali resničnosti podatkov profila, razvita pa so celo orodja, prek katerih lahko otrok prikrije svojo dejansko starost. To pomeni, da lahko otrok ob pomanjkanju nadzora staršev ali njihovem nezavedanju o škodljivih vsebinah načrtno ali slučajno dostopa do pornografske ali druge vsebine. In realnost sodobnega sveta je, da ima precej otrok svoje pametne naprave in neomejen ter nenadzorovan dostop do interneta že v zgodnji mladosti, nekateri že pri starosti pet let. S pomočjo elektronskih računov staršev dostopajo

do pornografskih vsebin, do nasilnih posnetkov, tudi sami raziskujejo in se pogosto pred kamero posnamejo goli ter vede ali nevede tak posnetek objavijo.

Internet zagotavlja anonimnost, sicer pogosto le navidezno, ter neoseben pristop v komunikaciji, zato si nekateri uporabniki upajo več. Upajo si izreči besede, ki jih v obraz drugega nikoli ne bi izrekli, upajo se pogovarjati o spolnosti in upajo si izvršiti spolno zlorabo otroka. Tisti, ki na internetu prežijo na otroke z namenom spolne zlorabe, z namenom pridobitve intimnega posnetka ali spolne predstave prek orodij za video komunikacijo, tudi z namenom manipulacije in srečanja v živo, so otroku lahko popolni neznanci, lahko so prijatelji, sosede, sošolci, lahko so sovrstniki ali odrasli. Dejstvo je, da so jim otroci na doseg, da je z njimi lahko manipulirati, ker so naivni, neizkušeni, nevedni, in da obstaja možnost, da o spolni zlorabi ne bo izvedel nihče. Igra manipulacije namreč vključuje tudi pridobivanje zaupanja v smeri ohranjanja »skrivnosti« ali pa izsiljevanje, ko se otrok znajde v brezizhodni stiski in si o zlorabi ne upa spregovoriti.

Vsekakor se je način življenja naših otrok in mladih ob uporabi sodobnih tehnologij spremenil. Spremenil se je že tako močno, da že otroci razmišljajo, kako bodo s pomočjo interneta na čim lažji način zaslužili. Vse več so prisotni na internetu, nekateri pod močnim vplivom t. i. »influencerjev« ali profesionalnih igralcev računalniških iger, kar lahko vodi v odvisnost in predvsem v lažno predstavo, kako svet deluje. Otroci in mladi gredo v smeri lahkega zaslužka ob vzoru vplivnežev že tako daleč, da svoje bolj ali manj intimne posnetke ponujajo v prodajo, temu pa so prilagojena nešteta omrežja, ki jih internet ponuja. V disfunkcijo vedenja v realnem okolju lahko pripelje tudi pretirana uporaba virtualnega okolja znotraj družabnih igralnih platform, kjer se mladi družijo prek svojih igralnih avatarjev in si ustvarjajo realen svet v navideznem okolju. To vsekakor spreminja navade v vsakdanjem življenju otroka, v nekaterih primerih vodi v močno odvisnost in v nasilno vedenje.

Otrok lahko postane žrtev spolne zlorabe prek interneta, tudi če sam na internetu ni sodeloval. Fizične spolne zlorabe storilci namreč pogosto posnamejo in objavijo na internetu oziroma si izmenjujejo tako gradivo z isto mislečimi. Seveda še posebno storilci sledijo tehnološkemu napredku, predvsem z iskanjem načina in orodij za lažji pristop do otroka, za prikritje svojih dejanj in identitete ter tudi kako s pomočjo umetne inteligence ali sodobnih orodij posnetek spolne zlorabe ustvariti ali predelati. To pomeni, da lahko ustvarijo nove žrtve z dodajanjem obraza enega otroka na drugega ali celo ustvarijo umeten posnetek spolne zlorabe otroka.

Vse to pomeni, da smo ne samo starši, ampak celotna družba odgovorni, da do spolne zlorabe otroka razvijemo ničelno toleranco in da vsako spolno zlorabo prijavimo, četudi mogoče otroka na posnetku ali fotografiji ne poznamo. Še toliko pozornejši pa moramo biti, ker otroci o lastni spolni zlorabi težko spregovorijo. Da se bomo lahko pravočasno in pravilno odzvali, pa je pomembno, da smo o spolni zlorabi dovolj ozaveščeni in da smo obveščeni, kako odreagirati. Predvsem pa je pomembna preventiva, da do spolne zlorabe nikoli ne bo prišlo, in vsemu temu je namenjena ta knjižica.

Robert Tekavec

vodja Oddelka za mladoletniško kriminaliteto

Uprava kriminalistične policije v Generalni policijski upravi



1. SEKSTANJE IN DELJENJE INTIMNIH POSNETKOV BREZ SOGLASJA

»Bila sva kot eno, res sem mu zaupala. Pošiljanje golih slik drug drugemu je bilo za naju nekaj običajnega. Verjela sem, da so samo najine. Tako sva se dogovorila. Ne vem, zakaj, ampak nekaj teh slik je poslal svojemu najboljšemu prijatelju. In zdaj jih ima cela šola. Kar pogreznila bi se.«

KAJ JE SEKSTANJE

Sekstanje lahko opredelimo kot izdelavo, izmenjavo in pošiljanje fotografij, videoposnetkov in besedil s seksualno vsebino prek mobilnih naprav oziroma interneta. Izdelava posnetkov običajno vključuje uporabo pametnih telefonov, njihova izmenjava pa poteka prek telefonskih sporočil in družbenih omrežij (WhatsApp, Instagram, Snapchat).

Sekstanje je do neke mere običajno vedénje mladostnikov in ga je na nek način lahko pričakovati. Mladostniško

obdobje se začne s puberteto, ki se med drugim odraža v telesnih spremembah, občutljivosti ter kritičnosti do svojega videza, zaradi česar mladostniki svojemu videzu posvečajo veliko pozornosti. Preokupacija z njihovim telesom in seksualnostjo je povezana z razvojem njihove identitete, občutka sebe in z iskanjem svojega mesta med vrstniki. Pametni telefoni, ki omogočajo fotografiranje, snemanje in deljenje posnetkov, ter družbena omrežja, s pomočjo katerih se mladostnik predstavi svojim vrstnikom, so torej kot nalašč za razvijanje občutka sebe in svoje seksualnosti.

Sekstanje je tvegano dejanje, saj se posnetek lahko razširi med več ljudi, kot je bilo sprva namenjeno; takrat so lahko posledice za vpletene mladostnike zelo hude. Včasih lahko preide tudi v dejanja, ki so **kazniva**. V raziskavi ameriške organizacije Thorn¹ je skoraj vsak tretji najstnik odgovoril, da je že kdaj dobil ali videl intimni posnetek, ne da bi oseba na posnetku to vedela. V slovenski raziskavi iz leta 2019² pa je 13 % fantov in 11,4 % deklet povedalo, da so drugi delili njihove fotografije ali video posnetke, ki niso bili namenjeni javnosti.

VZROKI, ZARADI KATERIH MLADI SEKSTAJO

Romantični odnosi ali eksperimentiranje s spolnostjo

Pogosto se zgodi, da mladi, ko se znajdejo v romantičnem odnosu, prostovoljno posnamejo in si s svojimi partnerji izmenjujejo intimne posnetke. Na ta način gradijo medsebojno intimnost in zaupanje. Ko se romantični odnos konča, se lahko zgodi, da eden od mladostnikov posnetke svojega nekdanjega partnerja posreduje drugim. Včasih se to zgodi impulzivno in gre za dejanje jeze in razočaranja, ki ga mladostnik ne zmore obvladati, včasih pa ima to dejanje škodoželjni namen – predvsem osramotiti nekdanjega partnerja.

1 Thorn. (2020). *Self-Generated Child Sexual Abuse Material: Attitudes and Experiences*.

2 Brečko, B. N. (2019). *Odklikni! : Ustavimo spletno nasilje nad ženskami in dekleti : Poročilo raziskave o spletnem nadlegovanju med mladimi v Sloveniji*. Fakulteta za družbene vede, Center za družboslovno Informatiko.

Iskanje pozornosti ali potrditve

Veliko mladostnikov izdeluje in izmenjuje fotografije in videoposnetke s svojimi prijatelji zaradi zabave, izziva ali da bi preprosto pokazali, kaj si upajo. Ti posnetki lahko dosežejo druge ljudi tudi brez vednosti prizadetega mladostnika na posnetku. Tudi sam mladostnik lahko zaradi želje po sprejetosti in priljubljenosti posnetek javno objavi na primer na družbenih omrežjih ali na kateri od platform, namenjenih deljenju tovrstnih posnetkov, kot je denimo OnlyFans.

Sekstanje pod prisilo

Vrstniki, romantični partnerji ali spletni znanci lahko posnetke drugega pridobijo s prisilo ali izsiljevanjem. V teh primerih oseba, ki želi priti do posnetkov mladostnika, navadno uporablja grožnje. Mladostniku na primer grozi, da bo izdala zaupne informacije o njem ali javno objavila posnetke zaupnih pogovorov oziroma njegove druge posnetke, ki jih že ima, če ji mladostnik ne bo poslal zahtevanih posnetkov. O obliki zlorabe, ko storilec izsiljuje z že obstoječimi intimnimi posnetki, si lahko več preberete v posebnem poglavju tega priročnika.

Materialne ugodnosti

Pogosto se tudi zgodi, da uporabniki svoje digitalne spolne vsebine, kot so fotografije in videoposnetki, izmenjujejo v zameno za denar ali druge materialne ugodnosti. T. i. transakcijsko sekstanje se je razširilo posebej med pandemijo covid-19, ko je veliko posameznikov obtičalo v zaprtih prostorih in so iskali alternativne vire zaslužka.

ZAKAJ MLADOSTNIKI V TEŽAVAH NE POIŠČEJO POMOČI

Mladostnik se lahko pri zlorabah, povezanih s sekstanjem, znajde v treh različnih vlogah:

- ▶ V vlogi **oškodovanega**: mladostnik na posnetku, ki je bil brez privolitve posredovan drugi osebi; posnetek je lahko mladostnik izdelal in/ali izmenjal sam ali je to naredil nekdo drug.
- ▶ Kot **pošiljatelj**: mladostnik, ki je izdelal in/ali izmenjal posnetek nekoga drugega.
- ▶ Kot **prejemnik**: mladostnik, ki prejme posnetek od oškodovanega mladostnika ali drugega pošiljatelja. Prejemnik postane pošiljatelj v trenutku, ko prejet posnetek posreduje komu drugemu.

Mladostniki v težavah pogosto ne poiščejo pomoči odraslega iz več razlogov:

- ne želijo imeti (dodatnih) težav;
- čutijo sram in krivdo;
- se bojijo maščevanja vrstnikov;
- bojijo se groženj ali maščevanja storilca;
- ne želijo izgubiti materialnih ugodnosti, ki jim jih nudi storilec;
- niso prepričani, ali jim odrasli lahko pomagajo;
- se jim zdi »tožarjenje« neprimerno;
- so slišali za nekoga, ki se mu je zgodilo podobno in je poiskal pomoč, a mu niso znali pomagati.

Pomemben dejavnik, da žrtev v stiski ostane sama, je v družbi razširjeno prelaganje krivde na žrtev. To okrepi učinek viktimizacije. Mladi za nastalo stanje že v osnovi pogosto krivijo sami sebe, če pa to potrdijo še bližnje osebe, to prispeva k občutkom ne vrednosti in zavrženosti. Več kot polovica najstnikov za širjenje intimnih posnetkov izključno ali pretežno krivi osebo na posnetku. Podoben odnos so v nedavni raziskavi izkazovali celo starši otrok. Prav zaradi občutka oziroma prepričanja žrtve, da bodo odrasle in njej zaupne osebe menile, da je sama kriva za nastalo stanje, žrtve pogosto prepozno poiščejo pomoč ali pa je sploh ne poiščejo.

POSLEDICE ZLORAB SEKSTANJA

Posledice so lahko različne glede na to, v kateri od vlog se je znašel mladostnik in kako razširjen je postal določen posnetek, prav tako pa je odziv mladostnika odvisen od njegove osebnosti in podpore, ki jo je deležen s strani okolice. V grobem lahko posledice ločimo na **čustvene, socialne in pravne. Odziv posameznika na nastalo stanje je vedno individualen in se pri vsakem posamezniku lahko kaže na drug način.**

Čustvene posledice

Čustveno doživljanje pri mladostnikih je lahko zelo različno in je odvisno tudi od njihove vloge, osebne zrelosti, vsebine posnetka, okoliščin nastanka posnetkov in stopnje vpletenosti v sam dogodek. Nekateri mladostniki se lahko znajdejo na pravem čustvenem toboganu, saj doživljajo paleto različnih čustev – od sramu, ponižanja in zaskrbljenosti do občutkov jeze

in samoobtoževanja. Spet drugi se bodo na dogajanje odzvali popolnoma brezbrizžno in z le malo ali nič skrbi. **Tudi vednjeje lahko zelo različno** – od ravnodušja, umika in izolacije do samopoškodb in celo samomorilnega vednja.

Ne glede na to je pri obravnavi posameznika, ki se spopada s posledicami zlorab sekstanja, treba imeti v zavesti specifično same narave dejanja. **V trenutku, ko mladostnik z nekom deli npr. svojo intimno fotografijo, namreč izgubi nadzor nad njo, to pa lahko pri njem sproži občutke nemoči.** Dejstvo je, da se lahko posnetek v vsakem trenutku znajde kjer koli na spletu, kjer postane dostopen komurkoli. Poleg tega obstaja nevarnost, da se bo morda že pozabljeni posnetek nekega dne ponovno pojavil in pri posamezniku ponovno odprl stare rane. Lahko pa mu bo škodoval kako drugače – npr. z izgubo ali nezmožnostjo dobiti zaposlitev.

Čustvene posledice lahko poleg oškodovanega mladostnika občutijo tudi mladostniki, ki imajo pri sekstanju **vlogo pošiljatelja ali prejemnika.** Pošiljatelji lahko pozneje zaradi svojih dejanj občutijo močne občutke krivde in sramu, prejemniki pa bodo – čeprav zgolj kot nemi opazovalci – morda občutili zadrego, sram, mogoče jih bo posnetek tudi pretresel ali navdal s strahom, da se kaj takega lahko v prihodnje pripeti tudi njim.

Deljenje intimnih fotografij otrok ali mladostnikov brez njihove privolitve je zloraba.

Socialne posledice

Sekstanje lahko mladostniku prinese posledice tudi v družabnem življenju. Oškodovan mladostnik lahko doživi (tudi spolno) nadlegovanje vrstnikov, izločitev

iz družbe, prav tako lahko posnetki z intimno vsebino škodijo njegovemu dobremu imenu, kar ima lahko posledice v šoli, skupnosti in tudi pozneje pri iskanju službe.

Pravne posledice

Sekstanje samo po sebi ni nezakonito, dokler gre za prostovoljno izmenjavo posnetkov med osebami primerljive starostne in razvojne stopnje, kot jo opredeljuje 176. člen Kazenskega zakonika (KZ-1):

(5) Dejanje iz tretjega odstavka tega člena v delu, ki pomeni pridobivanje, izdelavo, posedovanje ali pridobivanje dostopa s pomočjo informacijskih ali komunikacijskih tehnologij do pornografskega ali drugačnega seksualnega gradiva, ni protipravno, če je bilo storjeno med mladoletnimi osebami primerljive starosti, ki so se z dejanjem strinjale, ustreza stopnji njihove duševne in telesne zrelosti ter prikazuje take osebe.

V nekaterih okoliščinah pa ima sekstanje lahko tudi pravne posledice. To se zgodi, ko preseže okvirje privolitve ter se nadaljuje v kazniva dejanja. V tem primeru ne gre več za zakonite intimne posnetke, namenjene zabavi in zblíževanju, ampak za zlorabo, ki je kazniva.

Sekstanje se lahko sprevrže v kazniva dejanja, kot so:

- ▶ izdelava in/ali izmenjava posnetkov spolnih zlorab otrok;
- ▶ pridobivanje oseb, mlajših od petnajst let, za spolne namene (t. i. spolno napeljevanje otrok);
- ▶ izsiljevanje mladoletne osebe v povezavi z izdelavo ali izmenjavo njenih intimnih posnetkov in

- **posredovanje intimnih posnetkov drugim osebam brez vednosti in privoljenja oškodovanega mladostnika.**

V nadaljevanju so podrobneje predstavljene vsa štiri dejanja in ukrepi, ki jih je dobro upoštevati v teh situacijah.

Izdelava in/ali izmenjava posnetkov spolnih zlorab otrok

Med sekstanjem, ki ga obravnavamo kot običajno in legalno vedenje mladostnikov, ki sta na podobni razvojni in starostni stopnji ter sta privolila v izmenjavo teh posnetkov, in izmenjavo posnetkov spolnih zlorab otrok, ki je nesporno kazniva, je v marsikateri situaciji tanka meja. Vedno, ko se začnemo poglobljati v problematiko mladostniškega pošiljanja seksualno obarvanih fotografij in posnetkov, prej ali slej trčimo ob vprašanje, ali in v katerih primerih ta posnetek lahko postane posnetek otrokove spolne zlorabe.

Vsekakor lahko o zlorabi govorimo takrat, ko sekstanje **za svoje namene izrabi odrasla oseba**, ki je opazno starejša in zrelejša od oškodovane mladoletne osebe na posnetku. To se zgodi v naslednjih oblikah:

- odrasla oseba posname intimni posnetek, na katerem je mladoletna oseba;
- odrasla oseba poseduje intimni posnetek, na katerem je mladoletna oseba;
- odrasla oseba intimni posnetek, na katerem je mladoletna oseba, posreduje drugi osebi.

V vseh treh primerih se intimni posnetek lahko razume kot posnetek spolne zlorabe otroka, saj se zaradi **nesorazmerne starosti obeh vpletenih** lahko sklepa o slabih namenih odrasle osebe. Privoljenje mladoletne osebe za izdelavo, posedovanje ali

posredovanje posnetka v teh primerih ne zmanjša teže dejanja.

Kaznivo dejanje je lahko storjeno tudi takrat, ko intimni posnetek mladoletne osebe poseduje in razširja druga mladoletna oseba brez privoljenja mladostnika, ki je na posnetku. Če je storilec starejši od štirinajst let (torej kazensko odgovoren), se bo kljub njegovi mladoletnosti v primer vključila policija, saj govorimo o kaznivem dejanju po 176. členu KZ-1. Oseba, mlajša od štirinajst let, za dejanje ne bo sankcionirana na sodišču, bo pa obravnavana v okviru centra za socialno delo.

Pridobivanje oseb, mlajših od petnajst let, za spolne namene

Kaznivo dejanje pridobivanja oseb, mlajših od petnajst let, za spolne namene podrobneje predstavljamo v samostojnem poglavju o spletnem spolnem napeljevanju otrok. Kazenski zakonik opredeljuje spletno spolno napeljevanje otrok kot nagovarjanje osebe, mlajše od petnajst let, k srečanju z namenom spolnega napada ali izdelave gradiva s seksualno vsebino. Nagovarjanje poteka prek informacijskih ali komunikacijskih tehnologij, zagrožena kazen pa je zapor do enega leta.

Sekstanje ima v procesu spolnega napeljevanja pogosto pomembno vlogo. Storilec, ki je odrasla oseba, svojo žrtev prek elektronske komunikacije nagovarja k izmenjavi intimnih posnetkov, s čimer pri žrtvi zmanjšuje zadrego in pomen samega dejanja v smislu »golota in spolnost sta nekaj običajnega«. **Sekstanje v tem primeru torej služi vzpostavitvi zaupnega odnosa z žrtvijo in se nadaljuje v nagovarjanje za srečanje v živo.**

Izsiljevanje mladoletne osebe v povezavi z izdelavo ali izmenjavo njenih intimnih posnetkov

Motiv za izsiljevanje mladoletnih oseb v povezavi s sekstanjem predstavlja običajno še več intimnih posnetkov. To pomeni, da storilec takrat, ko začne izsiljevati, poseduje že vsaj en intimni posnetek mladoletne osebe. S tem posnetkom prevzame nadzor nad pogovorom oziroma odnosom, ki ga ima z otrokom, saj poseduje nekaj izjemno intimnega. Če je storilec na začetku odnosa z otrokom prikrito manipuliral z namenom, da bi od njega dobil prvo intimno fotografijo, sedaj začne otroka neposredno izsiljevati. Posnetek postane orodje, s katerim izsiljuje za še več posnetkov, sicer bo posnetek, ki ga že ima, razširil med otrokove vrstnike ali ga objavil na spletu. V času spoznavanja je storilec otroka zelo dobro spoznal in ve, na kakšen način ga lahko prisili v dodatne posnetke. To dejanje je v strokovni javnosti poznano pod angleškim terminom sextortion (izsiljevanje z intimnimi posnetki) in je podrobneje predstavljeno v ločenem poglavju tega priročnika.

Kazenski zakonik to dejanje obravnava v 176. členu, imenovanem Prikazovanje, izdelava, posest in posredovanje pornografskega gradiva, kjer v drugem odstavku predvideva kazen od šest mesecev do osem let zopora za tistega, ki z grožnjo pridobi ali spodbudi mladoletno osebo za izdelavo gradiva s seksualno vsebino.

Kadar je izsiljevalec **mladoletna oseba, ki je stara štirinajst let ali več,** prav tako **kazensko odgovarja** za svoja dejanja. Oseba, mlajša od štirinajst let, za dejanje ne bo sankcionirana na sodišču, bo pa vsekakor obravnavana v okviru centra za socialno delo.

Posredovanje intimnega posnetka drugim osebam ali javna objava posnetka brez vednosti in privoljenja oškodovanega mladostnika

Pogosto se dogaja, da se intimni posnetek, ki je namenjen zgolj eni osebi, razširi kot požar po celi šoli ali spletu. To se običajno zgodi brez vednosti in privoljenja oškodovanega mladostnika. **Motivi za tako vedênje so različni.** Poznamo primere, ko se je želel prejemnik intimnega posnetka pohvaliti pred svojim najboljšim prijateljem in mu je zato poslal posnetek, ki pa ni ostal zgolj pri najboljšem prijatelju. Lahko gre za dejanje prizadetosti in jeze nad osebo, ki je posnetek poslala, in se mladostnik na ta način maščuje (to dejanje je bilo v preteklosti v svetu poznano pod angleškim izrazom revenge porn oziroma maščevalna pornografija, vendar pa ta izraz ni primeren, saj nakazuje, da je dejanje žrtve privedlo do neke vrste maščevanja, čeprav je za dejanje v celoti odgovoren povzročitelj – namesto tega uporabljamo izraz širjenje intimnih posnetkov brez soglasja). V najslabšem primeru pa gre lahko za načrtno dejanje zasmehovanja in izločitve osebe iz družbe. Če storilec posnetka ne dobi od mladostnika, ga lahko v tem primeru pridobi tudi z vdorom v telefon ali družbeno omrežje ali s krajo naprave.

Intimna fotografija ali videoposnetek, ki prikazuje mladoletno osebo, je občutljiv osebni podatek, zato ga brez dovoljenja te osebe ni dovoljeno razširjati. Poleg tega so intimni posnetki, ki prikazujejo mladoletne osebe, po slovenski zakonodaji lahko nezakoniti. Zato gre pri razširjanju intimnega posnetka brez privoljenja oškodovane mladoletne osebe za kaznivo dejanje

po 176. členu Kazenskega zakonika (*Prikazovanje, izdelava, posest in posredovanje pornografskega gradiva*). Nedovoljena objava gole ali razgaljene fotografije oziroma posnetka polnoletne osebe pa pomeni kršitev šestega odstavka 143. člena Kazenskega zakonika (*Zloraba osebnih podatkov*).

Nekatere raziskave³ kažejo, da kar tri četrtne intimnih posnetkov, deljenih med sekstanjem, pozneje uide izpod nadzora.

V trenutku, ko nekomu pošljemo svoj intimni posnetek, izgubimo nadzor nad njim. Vedno obstaja možnost, da se bo sekstanje, ki se je začelo z zaupanjem, končalo z občutki ponižanja in izpostavljenosti. Zato je zelo pomembno, da pred pošiljanjem intimnih posnetkov drugim dobro premislimo, ali je vredno tvegati.

KAKO UKREPATI ... ko je sekstanje zgolj običajno mladostniško vedenje

Dokler sekstanje poteka v prostovoljnih in dogovorjenih okvirjih, ko so meje vsakega mladostnika, ki je v tem udeležen, spoštovane, posledic ni, zato posebni ukrepi niso potrebni. Na tej točki je pomembno zgolj

osveščanje različnih ciljnih skupin o možnih posledicah, če sekstanje preseže svoje prvotne okvirje. Mladim in njihovim staršem je treba predstaviti, kaj je sekstanje, kakšna je njegova vloga in tudi kakšne so možne posledice. Mladi morajo biti seznanjeni s škodljivimi dejanji, ki lahko izhajajo iz običajnega sekstanja, saj bodo le tako dovolj previdni pri pošiljanju svojih intimnih posnetkov. Preventivne delavnice in predavanja za otroke, mladostnike in starše, izobraževanja za strokovne delavce šol in drugi preventivni ukrepi v obliki deljenja izobraževalnih gradiv na temo sekstanja bi morali biti redno na programu vsake šole.

Staršem predstavimo sekstanje in njegove značilnosti. Pogosto imajo napačne predstave o starosti, pri kateri otroci začnejo deliti intimne fotografije svojih teles z drugimi, hkrati pa je pogovor o tej temi in o tehnologiji, ki jo otroci uporabljajo, zanje neprijeten ali pa čutijo, da zanj niso opremljeni. Pogosto zmotno mislijo, da njihovi otroci »tega ne počnejo«, »da so premladi« ipd., obenem pa je tema spolnih zlorab v velikem številu družin tabu in se o tem ne pogovarjajo. Kombinacija teh okoliščin lahko preprečuje pravočasne, zgodnje in nujne pogovore med otroki in starši, ki bi sicer morali delovati preventivno in otroke opremiti z znanji in veščinami za zaščito v kritičnih stanjih, še preden otroku dajo v uporabo ali kupijo pametno napravo.

Staršem pojasnimo, da lahko postavijo dober zgled svojim otrokom s tem, da že od malih nog spoštujejo njihovo zasebnost in v skladu s tem ne delijo javno intimnih fotografij otrok, ki so jih denimo posneli na morju na plaži. To deljenje je posebej nevarno, ker se lahko fotografije, ko se enkrat razširijo po spletu, znajdejo v popolnoma drugem kontekstu, recimo v zbirkah zbi-

3 SWNS. (2022). *Half of Americans agree that there should be less stigma around consenting adults sharing intimate photos.*

rateljev posnetkov spolnih zlorab otrok. Že običajna fotografija otroka, ki se sproščeno igra ob morski obali ali med kopanjem v domači kopalnici, ima lahko za določene uporabnike svetovnega spleta popolnoma drugačen pomen, kot je bil prvotno mišljen, in jim lahko celo služi za doseganje spolne zadovoljitve.

... ko se mladostnik spopada s posledicami deljenja njegovega intimnega posnetka brez njegovega soglasja

1. Pogovorite se z otrokom

Zavedajte se, da dogodek kljub temu, da se je zgodil na spletu, v resnici predstavlja spolno zlorabo. Mladostnika je lahko sram in strah, zato mu sporočite, da ni sam in da mu boste pomagali. Z njim se umirjeno pogovorite. Če ste ob njegovi izpovedi šokirani ali presenečeni, se pred pogovorom skušajte umiriti. Otroku jasno sporočite, da za nastalo stanje ni kriv on in da je odgovornost izključno na strani storilca. Izogibajte se vprašalnici »zakaj«. Povprašajte ga o prijateljih, ki bi mu lahko v tem času stali ob strani, in ga spodbudite, da si tudi pri njih poišče podporo in tolažbo.

Otroka oziroma mladostnika prosite, naj vam s svojimi besedami opiše, kako je prišlo do neželenega deljenja intimnega posnetka (ali sporočila s spolno vsebino) – kako je posnetek nastal (ga je posnel on sam ali nekdo drug), ali ga je naprej poslal on sam ali kdo drug, komu, kdaj in na kakšen način je bil posnetek poslan, ali je bil objavljen na spletu in kje natančno. Zagotovite mu, da bodo posnetek videli le tisti, ki so aktivno vpleteni v reševanje težave. Mogoče bo želel, da starši posnetka ne vidijo. V njegovem interesu je, da je število ljudi, ki vidi posnetek, čim manjše. Spoštujte to.

Tudi če vas mladostnik prosi, da o dogodku ne poveste nikomur, mu tega ne obljubite, saj gre v resnici za kaznivo dejanje,

Točka osveščanja o varni rabi interneta Safe.si izvaja in ponuja:

- delavnice o varni rabi interneta in mobilnih naprav za učence osnovnih šol in dijake srednjih šol;
- predavanja za starše o varni in odgovorni rabi interneta in mobilnih naprav;
- izobraževanja za strokovne delavce šol o varni in odgovorni rabi interneta;
- spletno mesto www.safe.si s številnimi nasveti za varno in odgovorno rabo interneta ter za reševanje spletnih težav;
- video vodnike z nasveti za varno uporabo interneta;
- praktične vodnike po nastavitvah zasebnosti in varnosti na družbenih omrežjih;
- različne brošure, letake, priročnike in drugo gradivo v elektronski in tiskani obliki o varni rabi interneta in za reševanje zapletov pri uporabi.

ki ga morate prijaviti po uradni dolžnosti. Nikakor mu ne obljublajte stvari, ki jih v resnici ne morete izpolniti. Raje mu zagotovite svojo pomoč in podporo med celotnim postopkom, ki ga čaka.

Mladostniku povejte, koga vse in zakaj boste o dogodku obvestili. Po pogovoru z otrokom naredite zapis dogodka, ki lahko služi kot osnova za prijavo policiji ali centru za socialno delo.

2. Obvestite pristojne

Če sumite, da je dogodek prešel v kaznivno dejanje, o tem nemudoma obvestite policijo. Če ste glede tega v dvomih, se lahko posvetujete s kriminalistom ali policistom, kar še ne pomeni uradne prijave oziroma začetka policijskega postopka.

O dogodku morajo biti obveščeni starši in svetovalna služba v šoli, ki jo obiskuje oškodovani mladostnik. Če oškodovani mladostnik in mladostnik, ki je posnetek razširjal, obiskujeta različni šoli, je treba o dogodku obvestiti obe šoli in policijo, ki bo z vpletnimi opravila razgovor.

3. Pogovorite se s starši

Pogovor s starši opravite šele po tem, ko ste mladostnika seznanili, kaj vse jim imate namen sporočiti. Pred mladostnikom ničesar ne skrivajte.

Starše seznanite z dogodkom in jim pojasnite, kaj to pomeni. Jasno jim povejte, da je mladostnik žrtev in ne krivec. Seznanitev s to novico jim bo lahko predstavljala velik šok, zato jih najprej pomirite, ponudite jim svojo pomoč in podporo pri reševanju tega stanja. Spodbudite jih, naj pogovore z mladostnikom opravljajo mirno in strpno, z veliko mero razumevanja in podpore. Opozorite jih na možne ukrepe za shranje-

vanje dokazov in preprečevanje objav posnetkov, ki so opisani v naslednjih točkah. Pojasnite jim, da je otrok zaradi dogodka najverjetneje v stiski, zato kakršne koli kritike, obtožbe ali kazni niso na mestu. Spodbudite jih k razmisleku o tem, da mu zagotovijo strokovno psihološko podporo. Pojasnite jim, da je najboljša preventiva za vnaprej razvijanje in poglobljanje odnosa zaupanja z otrokom.

Po incidentu je možno, da oškodovani mladostnik in njegovi starši uveljavljajo odškodninski zahtevek zoper osebo, ki je posnetek razširjala, oziroma zoper njegove starše za poplačilo premoženjske (izostanek, selitev idr.) in nepremoženjske škode (duševne muke).⁴

4. Shranjevanje dokazov

Intimni posnetek je dokazno gradivo, zato mladostniku svetujte, da naredi in shrani posnetek zaslona, pogovora oziroma mesta, kamor je bil ta posnetek razširjen, in morebitne komunikacije, ki je posnetek spremljala. Ker vsebina na izvirnem mestu lahko izgine ali pa jo nekdo izbriše, je prav posnetek zaslona lahko ključnega pomena za preiskovalce.

Včasih storilec v določenih družbenih omrežjih oziroma aplikacijah (kot denimo na Snapchatu) dobi obvestilo, če sogovornik ustvari posnetek zaslona pogovora. To ga lahko vodi v izbris komunikacije. Če se želimo izogniti tej nevarnosti, je ena od možnih rešitev, da žrtev sporno objavo namesto s posnetkom zaslona (»screenshot«) posname z drugo napravo.

⁴ Lesjak, B. (2016). *Problematika spletne varnosti v šolah. Smernice za vodstva šol. Točka osveščanja o varni rabi interneta Safe.si, Fakulteta za družbene vede, Založba FDV.*

Vsekakor naj otrok pred prijavo policiji ničesar ne briše in nikogar ne blokira, tudi storilca ne. Pred morebitnimi novimi objavami ali pogovori o njegovem posnetku se lahko zaščiti s funkcijo »utišaj« (»mute«), po vklopu katere ne vidi več objav posameznih oseb. Če smo oziroma je mladostnik v dvomih, kaj in kako storiti, se o tem posvetujemo s policijo in ravnamo po njenih navodilih.

5. Odstranjevanje posnetkov iz naprav in s spleta, preprečevanje novih objav

Če je posnetek že na spletu, je treba začeti z njegovim odstranjevanjem. Pri tem se predhodno uskladimo s policijo. Odstranjevanje se lahko začne takoj, ko policija zavaruje vse dokaze in dovoli, da se začne brisanje posnetkov. Mladostniku svetujemo, naj poišče vse spletne vire, kjer se posnetek nahaja (npr. YouTube, TikTok, X, Instagram), z njimi stopi v stik in zahteva odstranitev posnetka. Upravljalcu spletnega vira naj sporoči, da je na posnetku mladoletna oseba, ki ni sama objavila posnetka na njihovo spletno stran, prav tako ni nikomur dala dovoljenja, da to stori.

Če oškodovani mladoletnik ni prepričan, da je njegov intimni posnetek že objavljen na spletu ali da je bil deljen z drugimi osebami, vendar ga skrbi, da bi se to lahko zgodilo, ali če oškodovani mladoletnik ve, da je bil njegov posnetek že deljen z drugimi, in želi, da se to preneha, lahko osebi, ki poseduje njegov posnetek, pošlje sporočilo z naslednjo vsebino: *Zahtevam, da mojo fotografijo/posnetek, ki sem ti jo poslal/-a dne*

x ob y uri, nemudoma izbrišeš. Prav tako ti ne dovolim, da jo deliš s komer koli. Če posnetka ne boš izbrisal/-a ali/in če ga boš delil/-a naprej, bom tvoje dejanje prijavil/-a policiji.^{5,6}

Ne glede na to, ali je intimni posnetek objavljen na spletu, lahko mladostnik uporabi tudi eno izmed storitev, namenjenih preprečevanju in odstranjevanju deljenja posnetkov intimne narave. To sta denimo storitvi Take It Down (takeitdown.ncmec.org) in StopNCII.org (stopncii.org). Prva je namenjena žrtvam, ki so na posnetkih še mlajše od 18 let, druga pa žrtvam, ki so bile takrat že polnoletne. Tovrstne storitve delujejo tako, da mladostnik na portal naloži digitalni odtis spornega posnetka (ne pa tudi dejanskega posnetka), portal pa ta odtis posreduje sodelujočim partnerjem, tj. osrednjim spletnim platformam. Platforme digitalne odtise uporabijo za samodejno zaznavanje pojavljanja posnetkov na svojih strežnikih in jih nato samodejno odstranijo oziroma ne dovolijo njihove (ponovne) objave.

Za pomoč pri odstranjevanju intimnih posnetkov s spleta se lahko obrnete tudi na **prijavno točko Spletno oko** www.spletno-oko.si.

⁵ Na tem mestu je uporabljena dvojna oblika glagola za izražanje dejanj v obeh spolih. Do sedaj in v nadaljevanju v podobnih primerih ter predvsem pri poimenovanjih poklicev in strokovnih oseb zaradi jezikovne in prostorske ekonomičnosti uporabljamo moško obliko kot slovnično nevtrarno za oba spola.

⁶ Te informacije izhajajo iz pregleda zakonodaje in so namenjene zgolj splošnemu informiranju, ki ga v nobenem primeru ni mogoče razumeti kot pravnega nasveta.

6. Šola naj pripravi varnostni načrt

Po incidentu je treba spremljati mladostnikovo počutje in odnos vrstnikov do njega. Obstaja nevarnost, da bo zaradi sekstanja deležen posmeha, psihičnega in fizičnega nasilja ali izključevanja s strani vrstnikov. Pozanimajte se, ali je šola pripravila varnostni načrt za mladostnika. Temu je treba zagotoviti, da se bo v teh trenutkih počutil varno, zato mora vedeti, na koga se lahko obrne, če bo v prihodnje naletel na nadlegovanje. Kdo so odrasli, ki mu lahko pomagajo? Ali potrebuje strokovno psihološko podporo?

Poleg tega je smotno, da šola v takem stanju ukrepa tudi širše. Šola bi morala imeti vnaprej opredeljen način razreševanja incidentov v vzgojnem načrtu oziroma pravilih šolskega reda. V njem bi morali biti predvideni tako ukrepi ob nespoštovanju pravil in nudenje (tudi dolgoročne) pomoči žrtvam, kot tudi proaktivni ukrepi za zmanjšanje tveganj, kot so sodelovanje, dodatno izobraževanje, pozitivna mediacija ipd. Učencem bi morala šola zagotoviti kakovostne preventivne delavnice o varni rabi spleta, učiteljem pa strokovno uposabljanje, na katerem se bodo seznanili z oblikami zlorab, ki se mladostnikom lahko zgodijo na spletu. Informacije o preventivnih delavnicah najdete na Točki osveščanja o varni rabi interneta Safe.si (www.safe.si).

Več smernic za šole za reševanje tovrstnih problemov najdete v **priročniku Problematika spletne varnosti v šolah**, ki s pravnega vidika in na primerih iz prakse obravnava incidente pri uporabi novih tehnologij na šolah. Priročnik je dostopen na spletni strani www.safe.si.



2. KO INTIMNI POSNETEK POSTANE PREDMET IZSILJEVANJA

»Na svojem profilu sem imela fotke, na katerih sem kazala nekaj kože, ampak sem jih izbrisala, ker je začel pisati neprimerne komentarje. Zagrozil mi je, da jih bo obdelal s Photoshopom, da bom na njih res videti gola, in jih poslal mojim prijateljem ali pa jih bo objavil na družbenih omrežjih, če se ne bom dobila z njim.«

KAJ JE IZSILJEVANJE Z INTIMNIMI POSNETKI

Izsiljevanje z intimnimi posnetki (ang. sexual extortion, poznano tudi pod izrazom sextortion) je oblika spolnega izkoriščanja, pri katerem nekdo zagrozi, da bo razširil posameznikove intimne posnetke, če mu ta ne priskrbi še več intimnih posnetkov, denarja ali spolnih uslug. Če žrtev izpolni storilčeve zahteve, ta praviloma nadaljuje z novimi zahtevami in grožnjami. Pogosto so tarča mladoletne osebe, neredko pa tudi odrasli.

Najstnice so pogosteje prisiljene v izdelavo novih posnetkov, najstnike pa storilci izsiljujejo za denar, pri čemer so storilci v tem primeru lahko tudi dobro organizirane kriminalne združbe. Nekateri storilci zlorabijo zaupanje, ki so ga bili deležni v intimnem odnosu, in prejet intimni posnetek spremenijo v orodje za izsiljevanje. Zaradi svoje narave dejanje lahko žrtvam pusti resne posledice na različnih področjih njihovega življenja.

KJE POTEKA IZSILJEVANJE Z INTIMNIMI POSNETKI

Izsiljevanje poteka najpogosteje **prek sporočilnih aplikacij** (Snapchat, WhatsApp in drugih), **družbenih omrežij** (Facebook, Instagram), **video platform** (Skype, Facetime, webcam strani), **klepetalnic za zmenke** (OKCupid, Tinder) in **platform z video igrami**. Storilci za komunikacijo z otrokom ali mladostnikom pogosto uporabljajo več kot eno platformo. Zadržujejo se na tistih družbenih omrežjih, ki jih uporabljajo otroci, saj se jim želijo čim bolj približati. V takih primerih se storilec otroku/mladostniku običajno najprej približa na družbenem omrežju, kjer v navidez nedolžnem, prijateljskem in zaupnem pogovoru pridobi čim več njegovih osebnih informacij: kdo je njegova družina, kdo so njegovi prijatelji in kam hodi v šolo. Storilec potem preseli komunikacijo na anonimno komunikacijsko aplikacijo ali video klepet v živo, kjer poskuša od otroka/mladostnika pridobiti vsebine spolne narave.

KAKO POTEKA IZSILJEVANJE Z INTIMNIMI POSNETKI

Orodje, ki ga storilec uporabi za izsiljevanje, je praviloma **intimna fotografija ali posnetek**, ki običajno prikazuje spolni akt (samozadovoljevanje ali spolni odnos z drugo osebo), genitalije ali goloto. V nekaterih primerih je za izsiljevanje dovolj že zelo intimna informacija o otroku oziroma mladostniku, na primer spolna identiteta, druge oblike zlorab doma, osebne izpovedi ipd.

Pri izsiljevanju se srečamo z dvema fazama, katerih cilja sta različna; prva faza je **pridobivanje prvega intimnega posnetka**, ki bo v nadaljevanju služil za izsiljevanje (t. i. **orodje za izsiljevanje**), druga faza pa je **izsiljevanje** s pridobljeno intimno fotografijo oziroma posnetkom, katerega cilji so lahko pridobivanje več intimnih posnetkov, denar ali zahteve po spolnih uslugah.

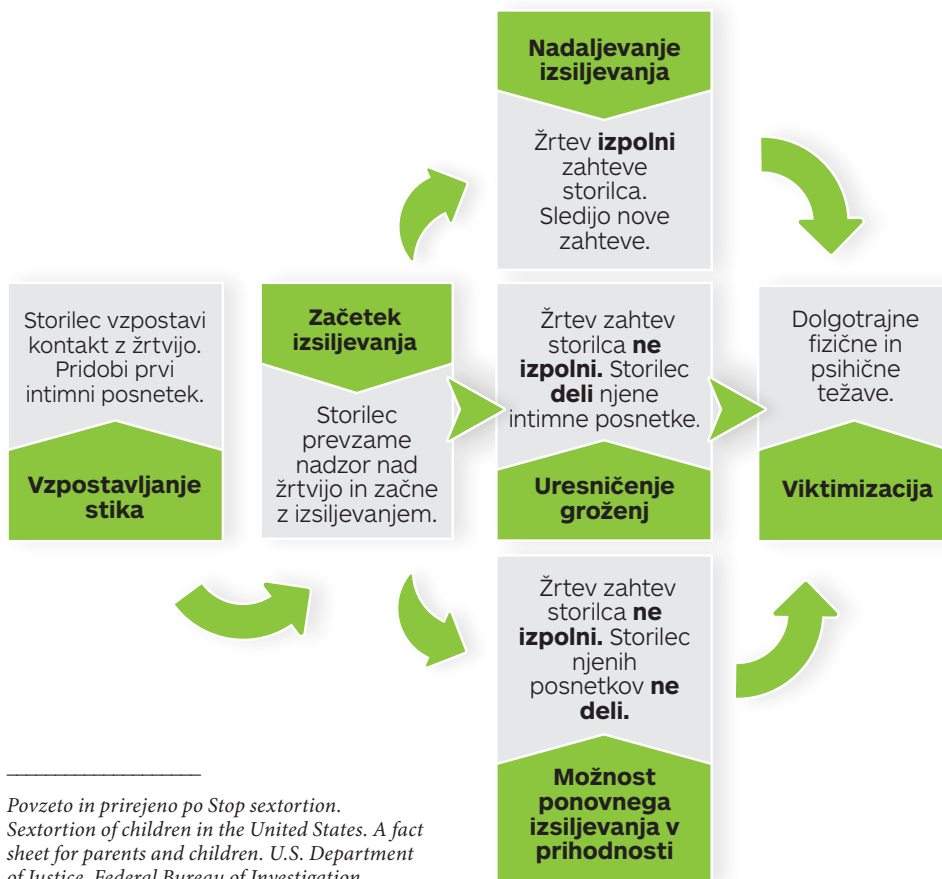
V raziskavi, opravljeni leta 2023, sta kar dve tretjini najstnikov in mladih odraslih v šestih državah dejali, da so bili oni ali njihovi prijatelji tarča izsiljevanja z intimnimi posnetki⁷.

»Na enem od družbenih omrežij me je dodal za prijateljico in mi začel pošiljati sporočila. Začelo se je zelo nedolžno, nadaljevalo pa vedno bolj seksualno. Potem me je vprašal za slike. Imela sem zelo nizko samopodobo. Ker sem mu želela ugoditi in me je bilo strah, da bo izgubil zanimanje zame, sem mu poslala sliko.« (17-letno dekle)

»Mojemu fantu sem po e-pošti poslala slike. Nekdo je vdrl v moj račun in mi ukradel fotke.« (21-letno dekle)

⁷ WeProtect Global Alliance. (2023). *Two-thirds of Gen Z targeted for online sextortion – New Snap Research.*

Prikaz možnega poteka izsiljevanja z intimnimi posnetki



Povzeto in prirejeno po Stop sextortion. Sextortion of children in the United States. A fact sheet for parents and children. U.S. Department of Justice. Federal Bureau of Investigation.

Storilci za pridobitev prvega intimnega posnetka najpogosteje uporabljajo naslednje taktike:

- Z otroki, ki jih poiščejo na spletu (npr. v spletnih klepetalnicah, forumih za najstnike, družbenih omrežjih), vzpostavijo zaupen, prijateljski odnos. Predstavijo se jim kot njihovi zaupniki,

s katerimi se lahko pogovorijo o vsem, kar jih zanima, tudi o spolnosti. Storilec je vedno na razpolago za vsa otrokova vprašanja, skrbi, težave. Na prvi pogled je videti, kot da mu je v resnici mar za otroka, dejansko pa si v tej fazi zgolj »pripravlja teren«, da bo pozneje otroka prepričal, naj mu pošlje svoje intimne fotografije ali posnetke.

- Včasih, ko se otrok med odnosom zaljubi v storilca (predvsem pri dekletih), storilec začne izpovedovati ljubezen, dekletu obljublja skupno prihodnost, družino, če mu bo poslala posnetke.
 - Predlagajo vzajemnost dejanja – »tudi jaz ti bom poslal, če ti pošleš meni«.
 - Za istega mladostnika uporabijo več različnih spletnih identitet; z eno identiteto izsiljujejo, z drugo pa se pretvarjajo, da so prijatelj ali žrtev istega storilca.
 - Grozijo, da bodo izdelali ponarejeno fotografijo ali videoposnetek, ki ga bodo potem razširili na spletu (npr. z obstoječe fotografije ali posnetka vzeli samo obraz žrtve in ji dodali fotografijo ali posnetek golega telesa druge osebe).
 - Posnetek pridobijo od mladostnika v obdobju, ko sta bila še par – mladostnik je posnetek poslal kot dejanje sekstanja.
 - Grozijo s samomorom, če jim žrtev izsiljevanja ne bo posredovala seksualnih posnetkov.
 - Pretvarjajo se, da so otrokovi vrstniki ali ženskega spola, kar lahko pri otroku oziroma mladostniku vzbudi večje zaupanje.
 - Aktivno iščejo že obstoječe intimne posnetke žrtve na spletu.
 - Intimni posnetek žrtve dobijo od nekoga drugega.
 - V zameno za seksualne posnetke ponujajo materialne ugodnosti, denimo valute v spletnih igričarskih platformah, denar ali droge.
 - Pretvarjajo se, da so modni agenti ali najstniki, ki delajo za modno agencijo, in bi intimne fotografije žrtvinega telesa oziroma postave radi dobili kot njeno »vstopnico« na avdicijo za modno revijo ali modno fotografiranje.
 - Vdrejo v mladostnikovo napravo in na ta način pridobijo dostop do vseh njegovih dokumentov (tudi intimnih fotografij ali videoposnetkov). Z vdorom lahko brez vednosti lastnika naprave dostopajo tudi do kamere in mikrofona na napravi.
 - V skrajnih primerih celo zagrozijo s fizičnimi poškodbami ali (spolnim) napadom na žrtev ali družinske člane.
-
- »Fantje sprašujejo za nude, punce pošiljajo nude, potem pa on screenshota in vpraša za denar ali pa za spolni odnos (izsiljuje).« (17-letno dekle)
-
- Najpogosteje se izsiljevanje začne takoj po tistem, ko storilec prejme prvi otrokov intimni posnetek.** V redkih primerih se izsiljevanje začne pozneje, včasih tudi šele po enem letu, kar pri žrtvi izsiljevanja pogosto sproži zmedo, saj se morda niti ne spomni več, da je komu poslala posnetek.
- Za izpolnitev nadaljnjih zahtev (posnetki, denar, spolne usluge) storilci uporabljajo še naslednje taktike:**
- grozijo s širjenjem že pridobljenega otrokovega intimnega posnetka po spletu ali v fizičnem okolju;
 - grozijo z objavo pridobljenih intimnih posnetkov na spletnih (ali drugih) lokacijah, ki jih obiskujejo otrokovi starši in prijatelji;
 - izdelajo lažni profil otroka oziroma mladostnika in grozijo, da bodo na

njem objavljali njegove seksualne posnetke;

- shranjujejo seksualno eksplicitne pogo- vore in grozijo, da jih bodo objavili na spletu.

»Nek fant mi je rekel, da me ljubi in naj mu pošljem svoje gole fotke. Ko mu več nisem želela pošiljati novih fotk, mi je zagrozil, da bo ustvaril Facebook profil z vsemi mojimi golimi fotkami, ki sem mu jih že poslala.«
(16-letno dekle)

MOTIVI ZA IZSILJEVANJE Z INTIMNIMI POSNETKI

Najpogostejši motiv za izsiljevanje so **novi intimni posnetki**, ki morajo biti še bolj seksualno eksplicitni kot prvi posnetek. Storilec v skrajnih primerih od žrtve v nadaljevanju izsiljevanja zahteva snemanje točno določenih seksualnih prizorov. Žrtve pogosto pristanejo na vse mogoče zahteve, saj **zmotno verjamejo, da se bo izsiljevanje s tem prenehalo**, kar pa se ne zgodi, včasih pa imajo občutek, da so same krive za nastalo stanje, saj so same poslale prvo intimno fotografijo, in zato niti ne poiščejo pomoči. Izsiljevanje za še več intimnih posnetkov je nekoliko pogosteje usmerjeno v osebe ženskega spola.

V manjši meri je cilj izsiljevanja **denar ali katera druga dobrina**. Storilec v teh primerih od mladostnika navadno zahteva, da mu v zameno za neobjavo posnetkov denar nakaže prek spletnega plačilnega sis-

tema (npr. Paysafe, kriptovalute). Izsiljevanje za denar je pogosteje usmerjeno v osebe moškega spola. Storilci se pretvarjajo, da so mlajše osebe ženskega spola. V zadnjih letih opažamo velik porast tovrstnega izsiljevanja, ki ga pogosto izvajajo organizirane kriminalne združbe.

Motiv izsiljevanja je lahko tudi **zahteva po spolnih uslugah**, ki je pri žrtvah obeh spolov enako pogosto prisotna. Žrtev v teh primerih storilca včasih pozna že od prej, o čemer težko spregovori z bližnjimi.

POSLEDICE IZSILJEVANJA Z INTIMNIMI POSNETKI

Otroci oziroma mladostniki, ki so žrtve izsiljevanja z intimnimi posnetki, se spopadajo z različnimi negativnimi posledicami. Če je storilec njihove posnetke dejansko objavil na spletu, poročajo o **izgubi prijateljev in spoštovanja med vrstniki, selitvi v drugo mesto, menjavi šole**, terapevtski obravnavi. Občutki, ki jih spremljajo, so **sram, samoobtoževanje, tesnoba, depresija, strah**, kako bo dogodek vplival na njihovo družabno in družinsko življenje ter kariero v prihodnosti. Ob izpolnjevanju materialnih zahtev storilca si lahko nakopljejo tudi finančne dolgove. Nekatere žrtve izsiljevanja svojo duševno stisko izražajo skozi **samopoškodovalno vedénje in samomorilne misli**. Znani so primeri izsiljevanja z intimnimi posnetki za denar iz tujine, kjer se je izsiljevanje končalo tragično, saj so si otroci v obupu vzeli življenje.

»Bilo je zelo težko obdobje. Skoraj mi ne bi uspelo, da bi šla čez to grozo. Počutila sem se, kot da bi bila posiljena prek telefona.« (17-letno dekle)

»Ko mi je sporočil, da je video objavil na spletu, mi je srce začelo biti kot noro. Nisem mogel dihati in zdelo se mi je, da bom bruhal. Počutil sem se, kot da je moje življenje končano. Dejansko se mi zdi, da bom zaradi tega čutil posledice v prihodnosti ...« (20-letni fant)

»Začela sem se rezati in razvila sem motnjo hranjenja. Zahvaljujoč terapiji se mi stanje izboljšuje. Še vedno se borim z nenehno potrebo po spremembi videza, da me nihče ne bi mogel prepoznati.« (13-letno dekle)

KDAJ SEKSTANJE PREIDE V IZSILJEVANJE Z INTIMNIMI POSNETKI

Sekstanje preide v izsiljevanje, ko prejemnik intimni posnetek ali sporočilo izrabi kot orodje za izsiljevanje. To se običajno zgodi med dvema osebama, ki se poznata in sta bili neko obdobje v romantičnem odnosu. Ko se romantični odnos konča, tisti, ki ga je ljubljena oseba zapustila, začne izsiljevati z intimnimi posnetki, ki so nastali še v času njunih dobrih odnosov. Cilj storilca je lahko zahteva, da druga oseba osta-

ne še naprej z njim v odnosu, lahko pa gre za maščevalne ali škodoželjne težnje.

»Moj bivši fant me je po razhodu želel nazaj ... Grozil je s samomorom. Pošiljal mi je grozna sporočila, da se mi bo maščeval, ker sem ga prizadela. Grozil je, da bo moje gole fotografije, ki sem mu jih pošiljala v času najinega razmerja, razposlal po moji šoli ali mojim staršem.« (21-letno dekle)

Sekstanje se lahko nadaljuje v izsiljevanje tudi takrat, ko je bil posnetek brez dovoljenja oškodovanega mladostnika posredovan tretji osebi, ki ga potem izrabi za izsiljevanje.

PRAVNA PODLAGA

Pri izsiljevanju z intimnimi posnetki mladoletnih oseb govorimo o kaznivem dejanju po 176. členu KZ-1 (Prikazovanje, izdelava, posest in posredovanje pornografskega gradiva), za katero je zagrožena zaporna kazen od šestih mesecev do osmih let. Določba predvideva kaznovanje tistega, ki s silo ali grožnjo spodbudi mladoletno osebo za izdelavo posnetkov s seksualno vsebino.

KAKO UKREPATI

1. Ključna je ozaveščenost javnosti

Ozaveščenost staršev in otrok o izsiljevanju z intimnimi posnetki je ključnega pomena, če želimo preprečiti take dogodke. Otroci in starši morajo poznati nevarnosti in vedeti, kako ukrepati, če se ujamejo v past izsiljevalcev. K boljši seznanitvi s to problematiko lahko prispevajo vsi, ki prihajajo v stik s starši in otroki (strokovne službe, šole, socialne in zdravstvene službe, policija, nevladne organizacije, ki izvajajo preventivne programe s področja varnosti na spletu, pristojna ministrstva). Pojavljanje te tematike v medijih lahko tudi pozitivno vpliva na prepoznavo težave, hkrati pa odpira možnost, da mladostnik o tem lažje spregovori, saj ima občutek, da ni edini, ki se mu je to zgodilo, in da obstaja pomoč.

Za starše žrtev izsiljevanja z intimnimi posnetki je zelo pomembno sporočilo, naj za izsiljevanje nikoli ne krivijo otroka, temveč ga poskusijo razumeti in mu nudijo podporo. Staršem svetujemo, naj otroci, ki so stari trinajst let ali manj, svoje digitalne naprave uporabljajo le v skupnih prostorih z jasnimi navodilom, da se ob občutkih nelagodja na spletu lahko kadar koli zatečejo k staršem. Z otrokom naj se še pred prvo uporabo pametne naprave pogovorijo o pravilih uporabe in varni rabi spleta. Uporabne nasvete za uvajanje otrok v rabo naprav in vzgojo na tem področju lahko pridobijo v priložniku Vzgoja za internet⁸ Točke osveščanja o varni rabi interneta Safe.si. Starši naj redno spremljajo dejavnosti mlajših otrok

na spletu in pametnih napravah. Z mladostnikom naj oblikujejo zaupen odnos, da se bo lahko ob nelagodju zatekel po pomoč k njim.

Nekateri otroci/mladostniki dejanja ne prijavijo policiji tudi zato, ker jih je strah, da bi lahko bili zaradi posredovanja svojih intimnih posnetkov kazensko preganjani. Javnost mora biti obveščena, da v Sloveniji žrtev, četudi je pošiljala svoje intimne fotografije, nikakor ne more biti kaznovana.

2. Šole naj uvedejo preventivne ukrepe in oblikujejo podporno mrežo za žrtve

Šola naj v svoje preventivne programe in kurikulum vključi sporočila o možnih posledicah pošiljanja intimnih posnetkov. Šola naj oblikuje tudi jasno politiko obravnavanja primerov izsiljevanja z intimnimi posnetki tako za mladostnike, ki so postali žrtve, kot tudi za storilce. Mladostnik bo prej poiskal pomoč, če bo vedel, kaj sledi od trenutka, ko bo svojo težavo zaupal odrasli osebi, obenem pa tudi seznanjanje otrok z možnimi posledicami deljenja posnetkov vpliva na to, da se zavedajo kaznivosti tega dejanja in jih mogoče odvrne od tega, da bi delili intimno fotografijo, ki jo prejmejo.

Velik pomen pri hitri in učinkoviti obravnavi incidentov na spletu imajo tudi opazovalci nasilja, zato naj šola posebno pozornost nameni tudi njim. Spodbuja naj jih, da ob incidentih namesto nekritičnega všečkanja in deljenja intimnih posnetkov o dogodku raje obvestijo šolsko osebje in na tak način pomagajo žrtvi. S preventivnimi pogovori med mladimi o posledicah nasilja in o odnosu do tega pojava je mogoče tudi delno vplivati na ravnanje opazovalcev. Če se mladi večkrat pogovarjajo o tem,

⁸ Puschner, M. (2022). *Vzgoja za internet*. Fakulteta za družbene vede, Založba FDV.

da je nasilje nesprejemljivo, bodo kot priče nasilja prej posredovali in se zoperstavili povzročitelju, saj bodo vedeli, da se tudi drugi z nasilnim ravnanjem ne strinjajo in ga ne podpirajo.

Učenci in dijaki vsake šole bi morali poznati ukrepe, če jih nekdo izsiljuje. Priporočljivo je, da ima šola na vidnem mestu objavljene ukrepe ob takem incidentu.

Kako ukrepam, če postanem žrtev izsiljevanja?

1. Shranim vse dokaze groženj in izsiljevanja. To najlažje storim s posnetki zaslona in zapisi komunikacije (t. i. chatlog). Izsiljevalec lahko sicer v določenih družbenih omrežjih oziroma aplikacijah dobi obvestilo, če sogovornik ustvari posnetek zaslona pogovora, kar ga lahko vodi v izbris komunikacije. Temu se lahko izognem tako, da komunikacijo namesto s posnetkom zaslona (»screenshot«) posnamem z drugo napravo.

2. Shranim vse podatke o izsiljevalcu, ki sem jih pridobil/-a v času komunikacije z njim (npr. URL profila družbenega omrežja, dostopne podatke o njem).

3. Takoj opozorim izsiljevalca, kaj sledi, če bo grožnje uresničil. Lahko mu pošljem sporočilo z naslednjo vsebino: *Zahtevam,*

da mojo fotografijo/posnetek, ki sem ti jo poslal dne x ob y uri, nemudoma izbrišeš. Prav tako ti ne dovolim, da jo/ga deliš s komer koli. Če posnetka ne boš izbrisal ali/in če ga boš delil naprej, boš storil kaznivo dejanje, kar bom prijavil policiji.

4. Po poslanem sporočilu TAKOJ prekinem komunikacijo. Izkušnje kažejo, da se izsiljevanje ne bo prenehalo, tudi če bom storilcu ustregel in mu poslal še več posnetkov/denarja. Nujno se moram zaščititi pred novim izsiljevanjem. To storim s popolno prekinitvijo komunikacije na vseh kanalih, kjer bi me izsiljevalec lahko kontaktiral. To pomeni, da se ne odzivam več na sporočila storilca. Pomagam si lahko s funkcijo »utišaj« (»mute«), po vklopu katere ne vidim več sporočil. Storilca do prijave policiji ne blokiram.

5. Če obstaja grožnja fizičnega nasilja, se o tem z nekom pogovorim in poiščem nasvet, kako se zavarovati. V pomoč mi je lahko šolska svetovalna služba ali policija.

6. Povem zaupanja vredni odrasli osebi.

7. Obiščem šolsko svetovalno službo.

8. Izsiljevanje prijavim policiji.

Izsiljevanje z intimnimi fotografijami je kaznivo dejanje, zato je nujno, da ga obravnavajo pristojni organi.

9. Poskušam se izogniti

samoobtoževanju. Sam nisem popolnoma nič kriv. Neznanec je zlorabil moje zaupanje. Lahko si poiščem pomoč.

10. Preventivno uporabim eno izmed storitev, namenjenih preprečevanju širjenja posnetkov intimne narave.

To sta denimo storitvi Take It Down (takeitdown.ncmec.org) in StopNCII.org (stopncii.org). Več o teh storitvah lahko preberete na strani 16.

11. Na Google Alerts (www.google.com/alerts) vklopim samodejni opomnik za svoje ime in priimek, da bom z elektronskim sporočilom takoj obveščen, če se na spletu pojavi moj posnetek. Takrat lahko posnetek prijavim administratorjem, ki ga bodo odstranili. Storitve je sicer omejena, saj Google ne more dostopati do objav na družbenih omrežjih.

12. Če izsiljevalec uresniči

grožnjo, naredim vse, kar je treba, da se moji posnetki umaknejo s spleta. Nasvete za odstranjevanje posnetkov z različnih spletnih mest lahko najdem na Točki osveščanja o varni rabi interneta in mobilnih naprav Safe.si (www.safe.si). Če ne zmorem sam, poiščem pomoč. Povežem se lahko s prijavno točko Spletno oko (info@spletno-oko.si) ali SI-CERT (cert@cert.si), kjer mi bodo pomagali pri odstranjevanju mojih posnetkov.

13. Poiščem informacije, kako se zaščititi v prihodnje.

Veliko informacij o tem dobim na naslednjih povezavah:
www.safe.si
www.spletno-oko.si
www.policija.si
www.varninainternetu.si



3. SPLETNO SPOLNO NAPELJEVANJE OTROK – SPLETNO »PRIJATELJSTVO« S SLABIMI NAMENI

»Toliko časa sem porabil za pogovore s tabo, da sem ti pomagal in te podpiral, sedaj, ko te pa jaz prosim, da zame narediš to majhno stvar, rečeš, da ne boš?! Res si me razočarala! Mislil sem, da sva prijatelja, ampak vidim, da tebi tole sploh ne pomeni toliko kot meni, a ne? Miška?«

KAJ JE SPLETNO SPOLNO NAPELJEVANJE OTROK

Spletno spolno napeljevanje otrok, poznano tudi pod angleškim izrazom grooming, je navezovanje stikov za spolne namene z uporabo tehnologije, torej **vedenje storilca, katerega namen je približati se otroku (mla-**

doletni osebi, mlajši od petnajst let) prek spleta in pridobiti njegovo zaupanje. Storilec poskuša na eni strani skozi proces spoznavanja zmanjšati zadržke otroka do spolnih dejavnosti, na drugi strani pa povečati njegovo radovednost za spolnost. Cilj spletnega spolnega napeljevanja je **srečanje z otrokom v živo**, ki mu sledi spolna dejavnost.

KAJ JE NAMEN SPLETNEGA SPOLNEGA NAPELJEVANJA OTROK

Nameni spolnega napeljevanja otrok so:

- čustveno se približati otroku, da ima občutek, da je oseba na drugi strani vredna zaupanja in da mu odnos s storilcem veliko pomeni;
- zmanjšati možnost odkritja;
- izvajati nadzor nad otrokom;
- otroka pritegniti, da se začne odzivati na storilčeve zahteve;
- normalizirati neprimerno vedenje in spolnost ter
- otroka prepričati, da je sam privedel do končnega cilja – spolne zlorabe.

KJE POTEKA SPLETNO SPOLNO NAPELJEVANJE

Storilci v stik z otroki običajno stopijo na družbenih omrežjih, aplikacijah za neposredno komunikacijo (Snapchat, Messenger), aplikacijah za deljenje fotografij (Instagram), na igralnih platformah, forumih in klepetalnicah ter se v poznejših fazah selijo na bolj zasebne komunikacijske platforme, privedejo pa lahko tudi do srečanja v živo. **Največ storilcev svoje žrtve išče na družbenih omrežjih**, kjer otroci in mladostniki pogosto nekritično delijo svoje osebne podatke in sprejemajo prijateljstva tudi od oseb, ki jih ne poznajo. To se dogaja tudi zaradi **otrokovega lažnega občutka varnosti**; prepričan je, da se mu ne more zgoditi nič neprijetnega, ker je v varnem zavetju doma.

KDO SO STORILCI SPLETNEGA SPOLNEGA NAPELJEVANJA

Tako kot velja za spolne zlorabe izven spleta, tudi pri spletnem spolnem napeljevanju **ne obstaja tipični storilec z vnaprej določenimi lastnostmi**. Storilci so običajno odrasle osebe, ki prihajajo iz različnih poklicnih sfer in družbenih statusov, zato jih ni lahko identificirati. **Bistveno je, da smo pri prepoznavi storilca raje kot na njegov poklic, videz, značaj ali zakonski in materialni status pozorni na znake, ki predstavljajo tveganje za zlorabo.**

Nekateri storilci zelo hitro preidejo k stvari, ne da bi poskušali prikriti svoje namene. Tako na primer na forumu ali naključno izbranim stikom v klepetalnici pošljejo svojo ponudbo: **»Je tukaj kakšna punca, ki bi mi nudila blowjob (50 eur)?«** Res je, da bo večina odzivov negativna, vendar obstaja možnost, da se v tej množici znajde tudi zapostavljen in osamljen otrok, ki se zaradi želje po pozornosti odzove pozitivno, ali otrok, ki potrebuje denar ali pa niti ne pozna pravega pomena tega stavka.

Drugi storilci imajo bolj premišljen način približevanja in se v stik z otrokom spustijo šele, ko imajo dodelano strategijo. To so storilci, ki bodo svojemu spletnemu dopisovalcu pisali prijazna in sladka sporočila kot na primer: **»Tako sem vesel, da lahko spet klepetava.«** Premišljeno bodo izbirali besede, ob katerih se bo otrok počutil prijeto.

Odrasle, ki iščejo otroke na spletu, lahko glede na njihov motiv za tako početje razvrstimo v tri skupine:

- ▶ iskalci prijateljstva;

► samozadovoljevalci in

► fizični zlorabljevalci

Iskalci prijateljstva

Iskalci prijateljstva so običajno odrasle osebe, ki se v stiku z drugimi odraslimi počutijo nelagodno. Morda so osamljeni in opažajo, da bolje komunicirajo z otroki kot odraslimi. V nekaterih primerih je ta pojav lahko posledica manj razvitih intelektualnih sposobnosti. Navezovanje njihovih stikov z otroki iz želje po prijateljstvu niti ni sporno, težava nastane, če ima odrasla oseba poleg prijateljstva z otrokom tudi spolne interese.

Samozadovoljevalci

Samozadovoljevalci iščejo stik z otroki na spletu s ciljem spolne zadovoljitve brez srečanja v živo, denimo z izmenjavo sporočil, v katerih otrokom opisujejo svoje spolne fantazije in želje. V poznejših fazah pogovora pošljejo svoje gole posnetke ali posnetke, na katerih se samozadovoljujejo, ter otroka spodbujajo, naj tudi on naredi enako. Lahko tudi predlagajo, da pogovor preselita pred videokamero.

Fizični zlorabljevalci

Fizični zlorabljalci se vedejo podobno kot iskalci prijateljstva in samozadovoljevalci, vendar imajo samo en končni cilj: srečanje z otrokom, ki mu sledi spolna dejavnost z njim.

KATERI OTROCI SO NAJBRANLJIVEJŠI

Vsak otrok, ki uporablja digitalne tehnologije, je lahko žrtev spletnega spolnega napeljevanja. Storilci se najbolj osredotoča-

jo na tiste otroke, ki so zaradi določenih osebnih ali družinskih okoliščin ranljivejši oziroma se bolj izpostavljajo tveganjem. V začetnih fazah njunega odnosa, ko storilec otroka šele spoznava, želi izvedeti, katere so tiste otrokove šibke oziroma ranljive točke, ki jih bo v nadaljevanju lahko izkoristil za izsiljevanje otroka za intimno fotografijo.

Otroci, ki so najdovzetnejši za spletno spolno napeljevanje:

- so osamljeni, imajo nizko samopodobo in se v svoji družini ne počutijo sprejeto, povezano;
- imajo težave doma, v šoli ali z vrstniki;
- digitalne tehnologije uporabljajo nenaadzorovano;
- so vzgojeni v izrazito poslušne osebe, ki morajo vedno ubogati odrasle;
- (še) niso razvili razumevanja, kaj je spolnost;
- ne znajo interpretirati namenov odraslih;
- minimizirajo tveganja, ki jih prinaša splet;
- na spletu iščejo ljubezen ali avanturo;
- so otroci s posebnimi potrebami.

Da bi lažje razumeli, zakaj se nekateri otroci tako zlahka ujamejo v zanke spletnega spolnega napeljevanja, je **treba na otroka pogledati z vidika njegovih potreb**. Otrok, ki doma ne dobi pozornosti in potrditve ter ni nikoli pohvaljen, bo zelo dovzeten za pozornost in pohvalo drugih odraslih oseb. Prav tako se bo otrok, ki v svojem okolju nima vzpostavljenih zdravih odnosov z odraslimi, s katerimi bi se lah-

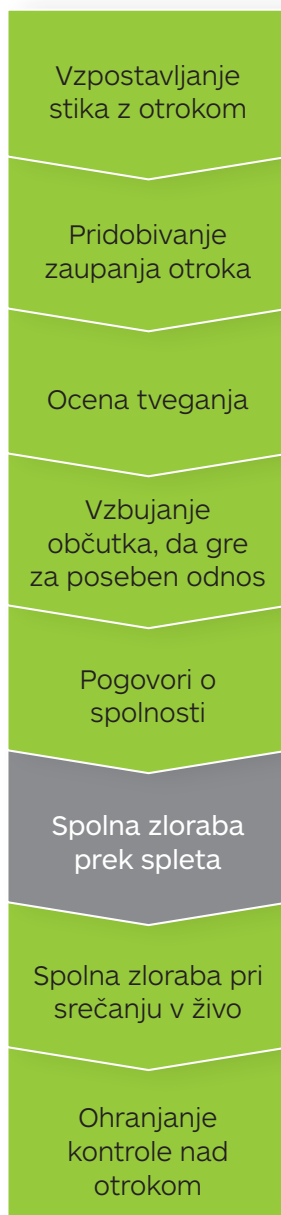
ko pogovarjal o svojih težavah in dilemah, zelo razveselil novega odraslega prijatelja, s katerim bo lahko delil vse, kar ga teži ali zanima (tudi na področju spolnosti). Nekateri storilci ponujajo otrokom tudi darila, na primer nov telefon, s katerim si omogočijo stik z otrokom.

KAKO POTEKA SPLETNO SPOLNO NAPELJEVANJE OTROK

Analize primerov kažejo, da **spletno spolno napeljevanje v večini primerov poteka skozi bolj ali manj enake faze**, do razlik prihaja le v vrstnem redu, po katerem si te faze sledijo; lahko se zgodi, da se nekatere faze pokrivajo z drugimi ali da je katera faza izrazitejša od drugih.

1. Vzpostavljanje stika z otrokom

Spletno spolno napeljevanje se običajno začne s **fazo vzpostavljanja stika**, ko storilec na družbenem omrežju išče in izbere potencialno žrtev. V ta namen včasih ustvari lažen profil, v katerem navaja o sebi lažne podatke o starosti, spolu, pristočasnih dejavnostih, interesih ipd. S pomočjo posebnih filtrov se lahko celo pretvarja, da je bistveno mlajši, kot je v resnici (več o tem pišemo na strani 57). Pozanima se o priljubljenih pevcih, trendih oblačenja pri mladih, informacijah s področja športa ali o pristočasnih dejavnostih, ki otroka morda zanimajo. Njegov cilj je v potencialnih žrtvah vzbuditi interes in radovednost. Storilec se največkrat predstavi kot moški, vendar mlajši, kot je v resnici. V nekaterih primerih se izdaja tudi za otroka ali odraslo osebo, ki išče mlade modele, lahko pa tudi za mlado-



stnika, ki že dela npr. v modni agenciji kot model.

2. Pridobivanje zaupanja otroka

Ko je stik z žrtvijo vzpostavljen, storilec preide v naslednjo fazo, tj. **pridobivanje zaupanja otroka**. Takrat vzpostavlja zaupen odnos z otrokom s pomočjo različnih mehkih veščin, kot je izražanje pozornosti, naklonjenosti, prijaznosti, ljubezni in priznanja. Zanima se za otrokove sanje, želje in težave, kar je otroku všeč, saj se nemalokrat izkaže, da se je otrok ravno v tistem obdobju spopadal z neprijetnim stanjem v šoli, doma ali med vrstniki. Prijateljstvo med storilcem in žrtvijo se praviloma vzpostavlja postopoma, več dni, tednov ali celo mesecev. V tem času storilec poskuša spoznati otrokove močne in šibke točke, ki mu bodo služile za to, da ga bo lahko prisilil oziroma prepričal v izdelavo intimnih datotek oziroma srečanje v živo.

3. Ocena tveganja

Pogosto vzporedno z vzpostavljanjem zaupnega odnosa storilec **ocenjuje tveganje** svojega početja. Storilec se zaveda, da to, kar počne, vodi v morebitna kazniva dejanja, zato premišljeno izbira dejavnosti, ki zmanjšujejo možnost razkritja. Tako na primer otroku predlaga, da komunikacijo po tem, ko je začetni stik že vzpostavljen, preneseta na zasebnejše (šifrirane) komunikacijske kanale, kot so SMS, elektronska pošta, Skype, WhatsApp, Viber, Messenger ali FaceTime. Storilec otroka tudi podrobno izpraša o starših in skrbnikih, kako se razume z njimi; zanima ga, kje točno je, ko se pogovarja z njim; ali je sam doma; kje ima računalnik; kdo še uporablja računalnik; ali kdo nadzoruje njegove spletne

dejavnosti ipd. Preveri tudi, ali otrok informacije o dejavnostih na spletu zadržuje zase ali jih s kom deli.

4. Vzbujanje občutka, da je med njima nekaj posebnega

Če se odnos razvija v za storilca želeno smer in ta oceni, da je otrok dovzeten za izpolnitev njegovih seksualnih načrtov, bo uporabil vse svoje tehnike in veščine, da se mu bo še bolj približal in v njem vzbudil **občutek, da je to, kar se dogaja med njima, res nekaj posebnega**. Storilec poskuša otroku prikazati, da je on edina odrasla oseba v njegovem življenju, ki je vredna zaupanja, medtem ko se drugi odrasli do njega vedejo popolnoma napačno, ga ne razumejo, ne vidijo, kako poseben je, ga nimajo radi ipd. Storilec otroku v tej fazi večkrat pove, kako veliko mu pomeni in da komaj čaka, da se bosta lahko spet pogovarjala. Včasih izkorišča tudi zaljubljenost žrtve, pri tem ji denimo obljubi skupno življenje, otroke, denar, družino. Storilec v tej fazi preveri, ali je otrok že pripravljen kaj narediti po njegovih navodilih, na primer mu povedati kaj bolj osebnega. Če ga otrok zavrne, se storilec navadno odzove zelo obtožujoče in pokaže razočaranje, s čimer pri otroku sproži strah pred zaključkom odnosa. Zaradi tega otrok pogosto privoli v zahteve samo zato, da ohrani odnos s storilcem.

5. Pogovori o spolnosti

Naslednja faza je **odpiranje teme seksualnosti**. Pri nekaterih otrocih se to zaradi njihove radovednosti lahko zgodi že precej zgodaj v procesu spolnega napeljevanja, pri drugih pa šele takrat, ko je med storilcem in žrtvijo vzpostavljeno dovolj trdno zaupanje. Storilec pogovor o tem navadno zač-

ne s spraševanjem o dosedanjih izkušnjah s spolnostjo ali z vprašanji, ki se nanašajo na telesni razvoj otroka. Ta vprašanja storilcu služijo za to, da izve, koliko otrok ve o spolnosti, obenem pa lahko to stanje storilec izkoristi za »poučevanje« otroka o tej temi. V večini primerov pa vprašanja, ki jih storilec zastavlja otroku, služijo njegovemu doseganju vzbujenosti. Na primer: **»Ali nosiš modrček? Že imaš sramne dlačice?«** V tej fazi nekateri storilci pošljejo otroku svoje gole fotografije ali posnetke spolnih zlorab drugih otrok.

»Poglej, popolnoma normalno je, da otroci počnejo take zadeve! Ne bi tudi ti poskusila, miška? Lahko ti pomagam in objubim, da ti bo lepo. Ampak samo, če ti želiš!«

6. Spolna zloraba prek spleta

Ko storilec vzpostavi zaupen odnos z žrtvijo in je pogovor o seksualnih temah že stekel, se spolno napeljevanje nadaljuje v fazo **spolne zlorabe prek spleta**. Storilec bo verjetno predlagal pogovor prek spletne kamere ali pa bo izrazil željo po posnetkih otroka v različnih seksualnih položajih, včasih otroku celo pošlje erotično fotografijo, ki jo je našel na spletu, in od njega zahteva, da mu pošlje fotografijo, na kateri bo počel enako. Če tega ni storil že prej, bo tudi sam v tej fazi otroku poslal svoje gole posnetke ali gol poziral pred spletno kamero. Od tu dalje storilec od žrtve zahteva vedno več in vedno hujše posnetke. Če se začne žrtev upirati, se storilec iz prijaznega strica prelevi v izsiljevalca, ki da otroku jasno sporočilo, kot na primer: **»Sleci se do konca, da**

lahko vidim tvoje telo! Če tega ne storiš, bom vse tvoje fotke objavil na spletu, da bodo vsi videli, kako lahka si!«

7. Spolna zloraba pri srečanju v živo

Za nekatere storilce je edini cilj **srečanje otroka v živo, ki mu sledi spolna dejavnost**. Če gre za mlajše otroke, storilec otroka na srečanje v živo napelje z lažjo oziroma ga zmanipulira, da bosta skupaj počela kaj, kar jima je skupno in o čemer sta se že pogovarjala, na primer igranje videoiger, kakšne športne dejavnosti ipd. Šele ko se vidita, storilec z otrokom načne temo o spolnosti. Nekateri otroci se ne želijo srečati v živo; storilec se na zavrnitev sprva odzove razumevajoče, vendar nadaljuje s poudarjanjem, kako je srečanje za njiju oziroma za njun odnos pomembno. V veliko primerih pa je srečanje v živo zgolj nadaljevanje že vzpostavljenega prijateljstva; za te otroke to srečanje ne pomeni srečanja z neznancem, temveč z nekom, ki mu zelo zaupajo. Nekateri žrtve se v storilce zaljubijo in z vznemirjenjem pričakujejo to srečanje. Obstajajo pa tudi primeri, ko storilec otroka nagovori na srečanje z izsiljevanjem: **»Če ne prideš, bom vse tvoje posnetke objavil na spletu!«**

8. Ohranjanje kontrole nad otrokom

Spolni zlorabi običajno sledi faza, v kateri storilec z **ohranjanjem kontrole nad otrokom** zagotovi, da bo ta njuno skrivnost obdržal zase. Storilec to doseže na več načinov, na primer otroka prepričuje, da se je med njima zgodilo nekaj zelo posebnega, česar drugi ne bodo mogli razumeti, ali pa nanj prenese odgovornost, sram in krivdo za to, kar se je zgodilo med njima. Storilec

lahko otroka tudi prepriča, da je to, kar je naredil, kaznivo in bo, če bo komu kar koli povedal, kaznovan. Pogoste so tudi grožnje, da bo, če bo izdal njuno skrivnost, vse otrokove posnetke objavil na spletu.

»To si želela – lahko bi rekla, da nočeš. V bistvu si to predlagala ti! In bilo ti je všeč.«

OPOZORILNI ZNAKI SPLETNEGA SPOLNEGA NAPELJEVANJA

- otrok ima **na računalniku ali telefonu fotografije** ali posnetke spolne narave, mogoče mu je te posnetke poslal storilec in so del postopka spolnega napeljevanja;
- otrok prejema sporočila **in klice s številki, ki so staršem neznanе**;
- otrok na spletu nenadoma preživi **veliko več časa** kot prej;
- otrok **prejema darila**, ki jih ne zna pojasniti – običajno telefon ali kartico za polnjenje računa;
- opazna je **sprememba v otrokovem vedenju**;
- otrok postane **zelo skrivnosten o tem, kaj počne na spletu**, in poskuša prikriti svoje spletne dejavnosti;
- med prijatelji na družbenih omrežjih ali med kontakti komunikacijskih aplikacij (WhatsApp, Messenger, seznam kontaktov na telefonu) ima **»prijatelje«, ki jih ni še nikoli srečal**.

KAZNIVOST SPLETNEGA SPOLNEGA NAPELJEVANJA OTROK

Slovenska zakonodaja obravnava spletno spolno napeljevanje otrok v **173. a-členu KZ-1 (Pridobivanje oseb, mlajših od petnajst let, za spolne namene)** in določa zaporno kazen za tistega, **ki osebo, mlajšo od petnajst let, prek digitalnih tehnologij nagovarja za srečanje z namenom**, da bi z njo spolno občeval ali storil katero drugo **spolno dejanje** ali **zaradi izdelave materiala** s seksualno vsebino. Da je dejanje obravnavano kot kaznivo dejanje po 173. a-členu, **morajo nagovarjanju slediti konkretna dejanja za uresničitev srečanja**.

Spletno spolno napeljevanje je torej kaznivo, če sta izpolnjena dva pogoja:

1. **Žrtev je mlajša od petnajst let.** Oseba, ki je starejša od petnajst let, lahko sama pristane na spolnost, zato tovrstno nagovarjanje oseb, starejših od petnajst let, samo po sebi ni kaznivo dejanje.
2. Nagovarjanju morajo slediti **konkretna dejanja**, ki bi lahko omogočila srečanje. Ta konkretna dejanja so na primer dogovor o določitvi kraja ali časa srečanja, razpoznavni znaki za njuno srečanje ipd.

Kaznivo dejanje spletnega spolnega napeljevanja otrok lahko v nekaterih primerih preide v druga kazniva dejanja. Če med novačenjem oziroma pridobivanjem osebe, mlajše od petnajst let, storilec doseže, da nastanejo sporni posnetki, potem bo prišlo do **samostojnega kaznivega dejanja po 176. členu KZ-1**, kamor bo vključeno

tudi predhodno ravnanje storilca. Če je prišlo npr. med srečanjem do neposrednega spolnega stika med storilcem in osebo, mlajšo od petnajst let, bo to dejanje opredeljeno kot **kaznivo dejanje oziroma spolni napad na osebo, mlajšo od petnajst let, in sicer po 173. členu KZ-1**, ki vključuje tudi predhodno ravnanje storilca. Če ne bi bila uporabljena informacijsko-komunikacijska tehnologija med storilcem in žrtvijo, a bi storilec uporabljal izrazoslovje, ki bi prizadelo spolno nedotakljivost osebe, mlajše od petnajst let, bi lahko tudi to dejanje obravnavali kot **kaznivo dejanje po četrtem odstavku 173. člena KZ-1**.

KAKO UKREPATI

1. Ob incidentu

- Prijava na policijo

Če obstaja sum spletnega spolnega napeljevanja osebe, mlajše od petnajst let, je treba **dejanje takoj prijaviti policiji, bodisi prek spleta/telefona**. Pomembno je tudi, da žrtev pogovorov s storilcem ne izbriše, ampak **naredi posnetke zaslona celotne komunikacije**, saj bo komunikacija med storilcem in žrtvijo pomemben dokaz v preiskovalnem postopku. Včasih storilec v določenih družbenih omrežjih oziroma aplikacijah (kot denimo na Snapchatu) dobi obvestilo, če sogovornik ustvari posnetek zaslona pogovora. To ga lahko vodi v izbris komunikacije. Če se želimo izogniti tej nevarnosti, je ena od možnih rešitev, da žrtev sporno objavo **namesto s posnetkom zaslona (»screenshot«) posname z drugo napravo**.

- Pomoč otroku

Ob hudi stiski je treba otroku poiskati strokovno pomoč. Huda stiska se lahko pojavi še posebej, če je bil otrok zaradi spolnega napeljevanja izpostavljen pornografiji ali drugim eksplicitnim posnetkom (več o tem na strani 51).

2. Preventivni programi

Seveda je tako kot pri drugih spletnih tveganjih tudi pri spletnem spolnem napeljevanju otrok smiselno vzpostaviti učinkovit preventivni program, ki deluje v smeri preprečitve tega kaznivega dejanja. **Ozaveščanje bi moralo biti izvedeno sistemsko in vključevati otroke, starše in strokovne delavce, ki delajo z mladimi**. Otroci, mladostniki in starši morajo vedeti, da je spletno spolno napeljevanje eno od tveganj, ki lahko otroke doleti na spletu. Vedeti morajo, kako ga prepoznati in kako ukrepati, če do njega pride. Otroci potrebujejo veščine in znanja, s pomočjo katerih bodo prepoznali zle namene oseb, s katerimi se pogovarjajo na spletu, in kritično sprejemali spletna prijateljstva. Prav tako bi moralo biti na sistemski ravni izvedeno sodelovanje različnih partnerjev, vključujoč šole, vladne službe, policijo ter nevladne in mednarodne organizacije.

Kaj lahko svetujemo staršem?

1. Pravočasno se z otrokom dogovorite o pravilih uporabe in varni rabi spleta. Dogovor pomeni, da se z njim strinja tudi otrok. Nasvete o tem, kako pristopiti k tej temi, lahko starši najdejo na spletni strani Točke osveščanja o varni rabi interneta Safe.si – www.safe.si, konkretno tudi v priročniku za starše Vzgoja za internet⁹.

2. Z otrokom se redno pogovarjajte o tem, kaj počne na spletu, in ob tem z njim vzpostavljajte odnos zaupanja. Pokažite mu, da se zanimate za njegov svet. Opozorite ga na nevarnosti, na katere lahko naleti na spletu. Ponudite mu pomoč v primerih, če bi na spletu naletel na kaj, ob čemer se bo počutil nelagodno. Najboljša preventiva je zaupen odnos z otrokom.

3. Spoznajte družbena omrežja, ki jih uporablja otrok. Vprašajte ga, če vam lahko pokaže, kaj na njih počne in kakšne ima nastavitve zasebnosti. Poskrbite, da bodo nastavitve optimalne. Tudi o tem se lahko poučite na straneh Safe.si.

4. Seznanjajte se s tem, s kom se otrok pogovarja na spletu. Preverite lahko, ali je na spletu spoznal kakšne nove prijatelje, kje (na katerih družbenih omrežjih, aplikacijah ...) jih je spoznal in o čem se z njimi najpogosteje pogovarja.

5. Prepoved uporabe telefona ali računalnika ni dobra rešitev. Strah, da bo otrok ostal brez telefona, je eden od glavnih razlogov, zakaj otroci ne poročajo staršem o težavah, s katerimi se srečajo na spletu. Še posebej za otroke, ki so v obdobju prehoda v mladostništvo, je prisotnost na spletu pomemben del oblikovanja njihove identitete in vzpostavljanja socialne mreže.

6. Mlajši otroci naj dostopajo do spleta zgolj v skupnih prostorih. Računalnik naj torej ne bo v otroški sobi, ampak raje v dnevnem prostoru oziroma nekje, kjer imate lahko nadzor nad spletnimi dejavnostmi otroka.

7. Pri mlajših otrocih je potencialno lahko smiselna uporaba programov za starševski nadzor. Če se odločite za uporabo tovrstnih programov, imejte v mislih, da niso popolnoma učinkoviti pri zaščiti otroka in da so primerni zgolj za mlajše otroke.

⁹ Puschner, M. (2022). *Vzgoja za internet*. Fakulteta za družbene vede, Založba FDV.



4. POSNETKI SPOLNIH ZLORAB OTROK – ZA VEDNO PRIKAZANA SPOLNA ZLORABA

»Običajno je tako, da ko je nekdo posiljen in zlorabljen, se zloraba po določenem času preneha. Ampak s tem, ko je dal XY¹⁰ te slike na splet, se moja zloraba še vedno nadaljuje. Vsi jih lahko vidijo. Ljudje jih iščejo in prenašajo na svoje naprave. Dan za dnem. Želijo me videti zlorabljeno.«

KAJ SO POSNETKI SPOLNIH ZLORAB OTROK

Posnetki spolnih zlorab otrok (ang. child sexual abuse material ali CSAM) so vsaka oblika upodobitve spolne zlorabe mladoletnih oseb. Ta gradiva so lahko fotografije ali videoposnetki, lahko pa so tudi v besedilni, zvočni ali kateri drugi obliki. Za vsakim takim posnetkom je torej prisotna spolna zloraba otroka. Problematika posnetkov spolnih zlorab otrok (poznana tudi pod pojmom otroška pornografija, ki se v stroki opušča zaradi soglasja k dejanju, ki lahko pomen-

sko izhaja iz besede pornografija) je v človeški zgodovini sicer že dolgo prisotna, do njenega velikega razmaha pa je prišlo z razvojem interneta in digitalne tehnologije. Storilci lahko s pomočjo tehnologije do teh posnetkov enostavno dostopajo in si jih izmenjujejo, jih shranjujejo, trgovanje z njimi je hitrejše, lažje in bolj anonimno, njihova produkcija pa enostavnejša. Posnetki so lahko izdelani in naloženi na splet v eni državi, že naslednji trenutek pa so dostopni komur koli na svetu.

¹⁰ Simbol XY stoji namesto imena storilca.

DEJSTVA:

- Trgovanje s posnetki spolnih zlorab otrok dosega **več milijard vredno industrijo** po celem svetu.
- Zgolj prijavna točka ameriške organizacije NCMEC, CyberTipline, je leta 2022 prejela **32 milijonov prijav posnetkov spolne zlorabe otrok**.
- V vsakem trenutku je na spletu prisotnih **več kot 750.000 storilcev, ki si ogledujejo posnetke zlorab**.
- Vsak teden je na splet naloženih **na tisoče novih fotografij ali videoposnetkov**.
- Dnevno je izvedenih **več 100.000 spletnih iskanj posnetkov spolnih zlorab otrok**.
- Storilci imajo zbirke, ki zajemajo tudi **več kot milijon posnetkov spolnih zlorab otrok** pri posameznem storilcu.
- Primer: Slika, ki prikazuje štiriletno punčko, oblečeno v plenice, je bila **deljena 800.000-krat**.
- V večini primerov so storilci, ki izdelujejo posnetke spolnih zlorab otrok, **žrtvam poznani**: 37 % storilcev je družinskih članov žrtev, 36 % storilcev pa je znancev.
- Trendi kažejo, da **posnetki prikazujejo vedno bolj nasilne prizore**, otroci na posnetkih pa so **vedno mlajši**.

KAZNIVOST DEJANJA PO SLOVENSKI ZAKONODAJI

V Sloveniji kaznivost gradiv, ki vključujejo mladoletne osebe, obravnavata drugi in tretji odstavek 176. člena Kazenskega zakona:

(2) *Kdor s silo, grožnjo, preslepitvijo, preko-račitvijo ali zlorabo pooblastil, novačenjem, nagovarjanjem ali zaradi izkoriščanja navede, pridobi ali spodbudi mladoletno osebo za izdelavo slik, avdiovizualnih ali drugih predmetov pornografske ali drugačne seksualne vsebine, za sodelovanje v pornografski ali drugačni seksualni predstavi ali kdor taki predstavi vedoma prisostvuje, se kaznuje z zaporom od šestih mesecev do osmih let.*

(3) *Enako kot v prejšnjem odstavku se kaznuje, kdor zase ali za drugega pridobiva, izdelava, razširi, proda, izvozi ali drugače ponudi pornografsko ali drugačno seksualno gradivo, ki vključuje mladoletne osebe ali njihove realistične podobe, ali kdor poseduje tako gradivo, pridobi dostop ali namerno dostopa do takega gradiva s pomočjo informacijskih ali komunikacijskih tehnologij, ali razkriva identiteto mladoletne osebe v takem gradivu.*

Kaznivo je **izdelovanje, posedovanje, posredovanje in namerno dostopanje** do posnetkov spolnih zlorab otrok.

Izdelovanje posnetkov spolnih zlorab otrok

Izdelovanje posnetkov spolnih zlorab otrok navadno vključuje spolno zlorabo mladoletne osebe, ki je video ali slikovno dokumentirana. Storilec lahko mladoletno osebo pridobi za izdelavo gradiva na več načinov, in sicer s: silo, grožnjo, preslepitvijo, zlorabo

pooblastil, novačenjem ali izkoriščanjem.

Posedovanje posnetkov spolnih zlorab otrok

Posedovanje posnetkov spolnih zlorab otrok pomeni, da ima storilec na svojem računalniku, telefonu, tablici ali na drugih napravah in medijih za masovno shranjevanje podatkov (storitve v oblaku, zunanji disk, USB-ključ, zgoščanka ipd.) shranjene posnetke spolnih zlorab otrok. Storilec lahko tovrstno gradivo shranjuje tudi v drugih, analognih oblikah, npr. v obliki natisnjenih fotografij, na video kasetah ali v besedilni obliki. Če storilec s spleta prenaša posnetke spolnih zlorab otrok, se tudi to obravnava kot posedovanje.

Posredovanje posnetkov spolnih zlorab otrok

Posredovanje posnetkov spolnih zlorab otrok drugim osebam pomeni, da storilec posnetke, ki jih sam poseduje, posreduje nekomu drugemu. To lahko naredi proti plačilu, za izmenjavo (za svoje posnetke prejme posnetke, ki jih imajo drugi), za pridobitev bonitet med somišljeniki (npr. članstvo v klubu zbirateljev teh posnetkov), za pridobitev navodil za izvršitev spolnih zlorab otrok, za izmenjavo

»Izmenjavali smo si slikice, tako kot se na primer izmenjujejo bejzbol karte. Ob zbiranju je bilo prisotno tudi neko vznemirjenje. Cilj ti je bil, da imaš popolno zbirko, kot želiš na primer imeti popolno zbirko znamk.« (zbiralec posnetkov spolnih zlorab otrok)

smernic za izognitev odkritju in kazenskemu pregonu ipd. Izmenjava poteka prek P2P-omrežij (npr. BitTorrent, eMule, Gnutella, Gigatribe idr.), prek skritih omrežij (Deep web, TOR network) ali prek družbenih omrežij, forumov, blogov ipd.

Namerno dostopanje do posnetkov zlorab otrok

Namerno dostopanje do posnetkov zlorab otrok vključuje iskanje tovrstnega gradiva prek interneta in povezovanje z drugimi storilci s pomočjo informacijskih in komunikacijskih tehnologij z namenom pridobitve posnetkov spolnih zlorab otrok. Vsak, ki načrtno gleda te posnetke in dostopa do njih z namenom zadovoljitve svojih spolnih potreb, je zlorabljalec.

Izključevanje kaznivosti izdelave in posredovanja

Izdelava gradiva spolne narave ni nujno kazniva, **če ga je posnela ali izdelala sama mladoletna oseba**. Podobno bi lahko veljalo, če takšno gradivo nastane **s privolitvijo (vseh) udeleženi mladoletnih oseb** med spolnim aktom, toda pod pogojem, da je gradivo izdelala v spolnem aktu udeležena mladoletna oseba s svojim vrstnikom. Prav tako dejanje praviloma ni kaznivo v primerih, ko mladoletna oseba lastne posnetke spolnega akta ali svoje golo poziranje, ki ga sama posname, **prostovoljno posreduje drugi osebi**. Problematična pa je lahko že sama posest tega gradiva pri tretji osebi ali ko je takšno gradivo uporabljeno kako drugače (npr. z izsiljevanjem, zahtevami po spolnih odnosih, z obrekovanjem, pri predvajanju tretji osebi ipd.).

KLASIFIKACIJA POSNETKOV SPOLNIH ZLORAB OTROK

V svetu so uveljavljene različne **klasifikacije**, ki uvrščajo posnetke spolnih zlorab otrok v kategorije glede na resnost posnetka.

V Sloveniji je posest posnetka kazniva, če izpolnjuje naslednje pogoje:

- prikaz ali opis nedvoumnega spolnega dejanja;
- v spolnem dejanju je vključen otrok (mladoletna oseba, mlajša od 18 let) ali njegova realistična podoba (sem spadajo tudi razne fotomanipulacije resničnih mladoletnih oseb).

Včasih lahko trčimo ob **mejne primere**, za katere ni vselej popolnoma jasno, ali gre za spolno zlorabo otrok. Med takšne primere se na primer uvrščajo posnetki, ki prikazujejo petletnega otroka, ki pozira v spodnjem perilu; 17-letno dekle, ki pozira v erotičnih pozah in erotičnem perilu; animirani filmi, risanke, poznane pod pojmom anime ali hentai, iz katerih je razvidno, da gre za prikaz spolnega akta, v katerega je vključen otrok; nadalje tudi posnetki golega otroka na plaži ipd. Vsi ti primeri, čeprav so na prvi pogled morda popolnoma nedolžni, imajo lahko temnejše ozadje in namene, zato jih vedno, če nalletimo nanje, posredujemo policiji.

Posnetke spolnih zlorab otrok lahko glede na njihovo naravo in resnost posnetka razvrščamo v različne kategorije. Med bolj poznanimi klasifikacijami je **COPINE klasifikacija posnetkov**, ki je ena prvih klasifikacij in predstavlja osnovo drugim klasifikacijam, ob čemer upošteva njihov

cilj, namen, uporabno vrednost in zakonodajo. V Sloveniji še nimamo uveljavljene tovrstne klasifikacije.

Na prijavi točki ameriške organizacije NCMEC, CyberTipline, opažajo, da posnetki spolnih zlorab otrok postajajo vse skrajnejši¹¹. Storiteli vse pogosteje zahtevajo, da se otroci posnamejo pri izvajanju določenih spolnih dejanj z uporabo videa ali prek storitev neposrednega spletnega prenosa, ki jih je mogoče posneti prek zaslona. Navodila vključujejo skrajne prakse, kot so zahteve po samopoškodovanju, spolni zlorabi hišnih ljubljencev ali drugih mlajših otrok, pri čemer storilec grozi, da bo žrtvam uničil življenje, če ne bodo storile vsega, kar zahteva.

DEJSTVA:

- več kot 80 % posnetkov spolnih zlorab otrok vključuje penetracijo;
- več kot 70 % posnetkov prikazuje spolno dejanje med odraslo osebo in otrokom;
- 20 % posnetkov vključuje mučenje ali vezanje otroka.

¹¹ National Center for Missing & Exploited Children (2022). *CyberTipline 2022 Report*.

COPINE klasifikacija zbirke posnetkov¹²

STOPNJA	OPIS	COPINE KLASIFIKACIJA
1	Neerotični in neseksualni posnetki otrok v kopalkah, spodnjem perilu ipd., iz komercialnih virov ali družinskih albumov. Posnetki, ki prikazujejo otroke med običajno igro, pri tem pa vsebina ali organiziranost posnetkov pri zbiralcu kažeta na neprimernost.	Nakazovanje
2	Posnetki golih ali pol golih otrok v urejenih nudističnih okoljih, pridobljeni na zakonit način.	Nudizem
3	Na prikrit način pridobljeni posnetki otrok na igralnih območjih ali drugih varnih območjih; posnetki prikazujejo različne stopnje golote.	Erotika
4	Posnetki otrok, ki morajo namerno pozirati, pri čemer so popolnoma ali delno oblečeni ali goli (kjer količina, kontekst in organizacija posnetkov nakazujejo na spolni interes).	Poziranje
5	Posnetki otrok, ki morajo popolnoma ali delno oblečeni ali goli namerno pozirati v seksualnih položajih ali položajih, ki izzovejo vzburljenje.	Erotično poziranje
6	Prikazovanje genitalij; pri tem so otroci popolnoma oblečeni, delno oblečeni ali goli.	Eksplicitno erotično poziranje
7	Spolna dejavnost med otroki ali samozadovoljevanje otroka brez vključevanja odraslih oseb.	Eksplicitna spolna dejavnost
8	Spolni napad odraslega nad otrokom, dejanje vključuje dotikanje s prsti, brez penetracije.	Napad
9	Spolni napad odraslega/-ih oseb nad otrokom/-ki, ki vključuje penetracijo, masturbacijo, oralni spolni odnos.	Krut napad
10	a) Posnetki, ki prikazujejo otroka, ki je zvezan, privezan, pretepen, bičan ali kako drugače izpostavljen nečemu, kar povzroča bolečino. b) Posnetki, kjer je v spolno zlorabo otroka vključena žival.	Sadizem/ bestialnost

¹² Taylor, M., Holland, G., in Quayle, E. (2001). *Typology of Peadophile Picture Collections. The Police Journal*, 74(2), 97–107.

KDO SO STORILCI

Storilec je vsak, ki:

- izdeluje posnetke zlorab otrok;
- poseduje posnetke zlorab otrok;
- posreduje posnetke zlorab otrok drugim ali/in
- namerno dostopa do posnetkov zlorab otrok.

Oseba, ki je mlajša od štirinajst let, ne more biti storilec kaznivega dejanja, zato ne more odgovarjati za svoja dejanja, tudi če izdeluje, poseduje, posreduje ali namerno dostopa do posnetkov spolnih zlorab otrok. **Ta otrok bo najverjetneje obravnavan kot žrtev kaznivega dejanja** in bo deležen strokovne pomoči, saj je bil izpostavljen pornografskemu gradivu, ki utegne škodovati njegovemu celostnemu razvoju. Če je oseba stara od štirinajst do osemnajst let, jo zakonodaja obravnava kot storilca, vendar je glede na njeno starost obravnava ustrezno (pravno) prilagojena za mlajše mladoletnike (štirinajst in petnajst let) in starejše mladoletnike (šestnajst in sedemnajst let).

Na britanski točki za pomoč uporabnikom, ki želijo prenehati gledati posnetke spolnih zlorab otrok, The Stop it Now!¹³, so ob velikem povečanju zanimanja za njihove storitve (v letu 2021 je namreč v stik z njimi stopilo 165.000 uporabnikov – kar dvakrat več kot leto poprej) izpostavili, da so številni od uporabnikov, ki so jih kontaktirali, **sprva obiskovali legalne pornografske**

13 Stop It Now! UK and Ireland. (2022). Isolation, unemployment and escalating pornography habits contribute to a record rise in people seeking help to stop viewing sexual images of children.

»Gledanje takega materiala te motivira, da začneš delati tudi druge stvari. Bolj kot sem gledal te posnetke, bolj močno sem si želel imeti spolni odnos z otrokom.«

portale, nato pa začutili potrebo po ekstremnejših vsebinah.

Po raziskavi finske nevladne organizacije Protect Children¹⁴, je večina tistih, ki si na spletu ogledujejo posnetke spolnih zlorab otrok, to začela početi že, ko so bili sami otroci. Približno 70 % anketirancev je povedalo, da so bili, ko so se prvič srečali s posnetki spolnih zlorab otrok, tudi sami še mladoletni, **39 % pa jih je bilo starih trinajst let ali manj**. Raziskovalci kot enega od možnih razlogov vidijo to, da imajo vse mlajši in mlajši otroci dostop do pornografije in podobnih zanje škodljivih vsebin¹⁵.

14 Insoll, T., Ovaska, A., & Vaaranen-Valkonen, N. (2021). CSAM Users in the Dark Web: Protecting Children Through Prevention (Suojellaan Lapsia ry. ReDirection Survey Report). Suojellaan Lapsia ry.

15 SafeToNet Foundation. (2021). Safeguarding Podcast: CSAM Users in the Dark Web with Tegan Insoll & Anna Ovaska.

Klasifikacija storilcev¹⁶

KLASIFIKACIJA	OPIS	NARAVA ZLORABE
Brskalec	Na sporno stran sicer zaide nevede, vendar najdeno vsebino shrani z zavedanjem tega dejanja.	Posredna – brez stika z otrokom.
Zasebni ustvarjalec posnetkov	Ustvarja tekste ali digitalne podobe za svojo zasebno rabo.	Posredna – brez stika z otrokom.
Aktivni iskalec	Aktivno išče posnetke s pomočjo odprtih in dostopnih brskalnikov.	Posredna – brez stika z otrokom.
Nezavarovani zbiralec	Aktivno išče in zbira posnetke s pomočjo P2P-omrežij.	Posredna – brez stika z otrokom.
Zavarovani zbiralec	Aktivno išče posnetke, vendar zgolj prek varnih omrežij. Sindrom zbiratelja in izmenjava materiala kot vstopni pogoj.	Posredna – brez stika z otrokom.
Spolni napeljevalec	Navezuje spletni stik z enim ali več otroki. Storilec lahko išče posnetke na enega od zgoraj opisanih načinov in jih uporablja kot pripomoček za izvedbo zlorabe.	Neposredna.
Fizični zlorabljevalec	Zlorablja otroke za zadovoljitev svojih lastnih fantazij in to morda tudi posname za svojo lastno uporabo. Išče posnetke na enega od zgoraj opisanih načinov in jih uporablja kot pripomoček za izvedbo zlorabe.	Neposredna.
Izdelovalec	Posname zlorabe, ki jih izvaja on sam ali jih izvajajo drugi zlorabljalci, ali pa zahteva od otroka, da mu pošlje svoje posnetke; to počne za namen distribucije in za zadovoljitev lastnih fantazij.	Neposredna.
Posredovalec	Pošilja posnetke storilcem iz zgornjih kategorij za namen finančne koristi ali za dopolnitev svoje zbirke.	Neposredna.

¹⁶ Krone. (2004). *A typology of online child pornography offending. Trends and issues in crime and criminal justice*, 279.

Storilec, ki ima na svojem računalniku ogromno posnetkov, ki prikazujejo spolne zlorabe otrok, ni nujno tudi storilec drugih oblik spolnih zlorab otrok. Vendar pa je gledanje teh posnetkov lahko močan dejavnik tveganja za izvršitev spolnih zlorab pri tistih posameznikih, ki so bili v preteklosti sami izpostavljeni spolni devianci in spolni agresiji. Po raziskavi organizacije Protect Children¹⁷, v kateri so sodelovali posamezniki, ki si ogledujejo posnetke spolnih zlorab otrok, so ti izpostavljeni visokemu tveganju povzročitve drugih kaznivih dejanj spolnega nasilja nad otroki. Kar 37 % respondentov je v anketi namreč odgovorilo, da so potem, ko so si ogledovali posnetke spolnih zlorab, skušali priti v stik z otroki na internetnih platformah.

Motivi storilcev

Storilci uporabljajo posnetke spolnih zlorab otrok iz različnih vzgibov:

- z namenom spolnega vznburjenja in **zadovoljitve**;
- z namenom **zmanjšanja občutljivosti do bolečine**, ki jo doživljajo otroci na posnetkih;
- **za izsiljevanje** žrtve, da ne bi spregovorila o zlorabi;
- zaradi **dobička**;
- zaradi **normalizacije** spolnega interesa do otrok;
- otrokom jih kažejo **kot dokaz**, da je spolni stik med otroki in odraslimi nekaj **običajnega**;

¹⁷ Vaaranen-Valkonen, N., Ovaska, A., Insoll, T., Sandvik, M., & Leivo, K. (2022). *Online Crimes of Sexual Violence Against Children in Finland: Statistics on Crimes and Perpetrators*. Protect Children/Suojellaan Lapsia ry.

- **delijo jih z drugimi storilci**, včasih tudi z namenom izmenjave za druge slike ali videoposnetke.

KDO SO ŽRTVE

Analiza 43.597 otrok, ki so bili na posnetkih spolnih zlorab otrok¹⁸, je pokazala, da je bilo glede na starost žrtev:

- 50 % otrok mlajših od osem let;
- 29 % otrok starih od osem do enajst let;
- 15 % otrok starih od enajst do dvanajst let (deklince) oziroma od dvanajst do štirinajst let (dečki);
- 6 % otrok starih od dvanajst do šestnajst let (deklince) oziroma od štirinajst do petnajst let (dečki);
- 0,3 % otrok starih od šestnajst do sedemnajst let (deklince) oziroma od petnajst do šestnajst let (dečki).

Glede na spol je bilo na posnetkih 80 % deklic in 20 % dečkov.

Žrtve so v večini primerov spolno zlorabljene s strani oseb, ki jih poznajo. Za otroka je zelo hudo že to, da je bil zlorabljen, dejstvo, da je bila njegova zloraba posneta in razširjena po spletu, pa zlorabi doda še dodatno razsežnost.

Posledice, ki jih utrpijo žrtve

Izkušnje kažejo, da imajo **žrtve spolne zlorabe na spletu podobne simptome kot tisti otroci, ki so bili fizično spolno zlorabljeni**. Žrtve lahko razvijejo motnje hranjenja, izčrpanost, navidezno zrelost,

¹⁸ Canadian Centre for Child Protection. (2016). *Child sexual abuse images on the internet. A CyberTip.ca Analysis*.

agresijo, depresijo, posttravmatski stresni sindrom, nizko samopodobo, občutke sramu, občutke krivde, tesnobo in številne druge. Znaki se pri različnih otrocih različno kažejo in ni enotnega »seznama« znakov, ki nam bi nakazovali, da je otrok žrtev. **Simptomi se lahko pojavijo kot samostojni ali v kombinaciji z drugimi simptomi.**

»Vsak dan svojega življenja živim v neprestanem strahu, da bo kdo videl moje slike, me prepoznal in da bom ponovno ponižana. Boli me, ko pomislim, da nekdo gleda te slike, da gleda mene, ko sem bila zgolj majhna punčka, zlorabljenka za potrebe snemanja. Želim si, da bi se lahko vse izbrisalo. Želim si, da bi se vse to prenehalo. Vendar sem nemočna, tega ne morem ustaviti, tako kot nisem mogla ustaviti njega. Ko so odkrili, kaj je naredil, sem šla na terapijo in mislila, da bom šla čez to. Zelo sem se motila. Z odraščanjem se mi je celotno razumevanje vsega, kar se je dogajalo, samo še bolj razjasnilo. Moje življenje in moji občutki so sedaj težji, saj se zloraba pravzaprav nikoli ni in se tudi nikoli ne bo končala. Težko je opisati, kako je biti v položaju, ko veš, da v vsakem trenutku in kjer koli nekdo gleda slike tvoje zlorabe, ko si bil še majhen otrok, in ob tem čuti neko bolno vznemirjenje. Počutim se, kot bi bila zlorabljenka znova in znova.« (odlomek iz pričevanja sedaj že odrasle žrtve)

Pri tem je treba vedeti, da ni nujno, da bo vsak zlorabljen otrok kazal znake zlorabe; simptomi se namreč lahko pokažejo šele pozneje in pri vsakem otroku drugače. Nekateri zlorabljeni otroci se pravzaprav lahko celo namerno trudijo kazati navzven, da je vse v redu in da ne potrebujejo nobene pomoči.

Tvegano vedenje na spletu in samodestruktivno vedenje sta pogosto načina, s katerima zlorabljen otrok skuša obvladati tesnobo. **Občutki sramu, krivde in tesnoba** so zelo pogosti simptomi pri otrocih, ki so bili žrtve spolne zlorabe, povezane s spletom. Pogosto je občutek sramu, ki ga otroci čutijo zaradi svojih staršev, za žrtve celo bolj boleč od same zlorabe. Počutijo se neumno in prepričani so, da so s tem dejanjem razočarali svoje starše ter da so sami odgovorni za zlorabo. Glede dejstva, da je njihova zloraba posneta in da ti posnetki obstajajo, sta pri žrtvah opažena dva možna odziva: ali so popolnoma okupirane z dejstvom, da je te posnetke mogoče v vsakem trenutku najti na spletu, ali pa o tem sploh ne želijo razmišljati.

KAKO UKREPATI

1. Prijavite posnetke spolnih zlorab otrok

Če na spletu naletite na posnetke otrok, za katere domnevate, da bi lahko bili kaznivi, jih prijavite **policiji ali oddajte anonimno prijavo prijavni točki Spletno oko na www.spletno-oko.si**. Prijavna točka bo prejeto prijavo posredovala policiji. Prav tako je treba podati prijavo policiji, če sumite, da ima nekdo posnetke spolnih zlorab otrok shranjene na svojih napravah.

PRIJAVNA TOČKA SPLETNO OKO:

- sprejema anonimne prijave posnetkov spolnih zlorab otrok;
- hitro in učinkovito obravnava prejete prijave;
- ozavešča javnost o spolnih zlorabah otrok na internetu;
- organizira letne strokovne posvete o spolnih zlorabah otrok na internetu.

Policija bo začela postopek preiskovanja domnevnega kaznivega dejanja, ki obsega zavarovanje spletnih strani s posnetki, mednarodno sodelovanje z organi pregona v drugih državah, identifikacijo oseb, ki so na posnetkih, ipd. Vloga policije, tožilstva in sodišča je, da zbirajo dokaze o domnevni zlorabi in jih preučujejo ter sankcionirajo povzročitelja, kadar je dokazov dovolj.

2. Prijavite spolno zlorabo otroka

Za vsakim posnetkom spolne zlorabe otroka je dejanska spolna zloraba otroka. Če naletite na posnetke spolnih zlorab, na katerih so otroci, ki jih poznate oziroma domnevate, da gre za slovenske otroke, **to nemudoma sporočite policiji.** Lahko se zgodi tudi obratno, da boste najprej seznanjeni s spolno zlorabo otroka, šele pozneje pa se bo izkazalo, da je bila ta spolna zloraba tudi posneta. V obeh primerih je treba dejanje prijaviti. Spolno zlorabo lahko prijavijo vsi, ki jo je zaznal (žrtve, starši, svetovalni delavci, sorodniki, zdravniki ...). **O sumu, da se je spolna zloraba zgodila, lahko obvestimo center za socialno delo ali pa se obrnemo neposredno na policijo.** Pri preiskavi spolne zlorabe sodeluje večje število ljudi in institucij (policija, tožilstvo, sodišče ...). V okviru postopka policija mogoče opravi tudi razgovor z otrokom.

Policija po vseh zbranih obvestilih in dokazih na pristojno državno tožilstvo poda kazensko ovadbo zoper osumljenca. Če policija ne more potrditi suma storitve kaznivega dejanja, na pristojno tožilstvo poda **poročilo.** V nadaljevanju postopek vodi in usmerja tožilec, ki po potrebi predlaga uvedbo **preiskave.** Ta se vodi pred preiskovalnim sodnikom, ki uvede preiskavo in izvaja tiste dokaze, ki jih predlagajo tožilstvo ali druge osebe, ki sodelujejo v predkazenskem postopku. Ob zaključku preiskave zadevo pošlje nazaj tožilstvu, ki se odloči, **ali bo vložilo obtožni predlog zoper osumljenca ali pa bo ovadbo zavrglo,** torej kazenskega postopka ne bo nadaljevalo.¹⁹

3. Otroku prisluhnite in mu ponudite oporo

Če sumite na spolno zlorabo pri otroku, je pomembno, da **se z otrokom o tem pogovorite.** Če otrok o spolni zlorabi spregovori sam, pustimo, da pove, kolikor zmore. **Damo mu odprt prostor, da lahko izrazi, kar želi,** in sicer na način, ki ga je izbral. Ne prekinjamo ga, temveč mu pridemo nasproti na miren in razumevajoč način.

¹⁹ Hrovat, T., Čobec S., Strle, K. (2016). *Preprečevanje in prepoznavanje spolnih zlorab otrok: najpogostejša vprašanja in odgovori nanje.* Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo.

Lahko ga kaj povprašamo, vendar smo pazljivi, da ga ne začnemo zasliševati. Namen prvega pogovora ni pridobivanje čim več dejstev o zlorabi, temveč **podpora otroku**, ki je končno zbral pogum, da spregovori o svoji zelo težki izkušnji. Uporabljajmo enake izraze kot otrok. Če sam na primer govori o lulčku, uporabimo to besedo tudi mi. Pri pogovoru je pomembno tudi to, da **poskusimo sporočiti, kar bi moral slišati vsak otrok**, ki je bil zlorabljen:

- Verjamem ti.
- Zaščitil te bom.
- Pogumen si, da si povedal, kaj se ti je zgodilo.
- Nisi ti kriv.
- Prav je, da si povedal.
- Zelo mi je žal, da se ti je to zgodilo.
- Naredil bom vse, kar je v moji moči, da se to ne bo več zgodilo.
- Dobra oseba si. Rad te imam.²⁰

Več o problematiki spolnih zlorab otrok si lahko preberete v publikaciji Društva za nenasilno komunikacijo **Preprečevanje in prepoznavanje spolnih zlorab otrok: najpogostejša vprašanja in odgovori nanje.**

²⁰ Hrovat, T., Čobec, S., Strle, K. (2016). *Preprečevanje in prepoznavanje spolnih zlorab otrok: najpogostejša vprašanja in odgovori nanje*. Ljubljana: Društvo za nenasilno komunikacijo.

4. Otroku ponudite psihosocialno pomoč

Če menite, da otrok potrebuje strokovno pomoč pri premagovanju posledic zlorabe, se lahko obrnete na različne organizacije in institucije, ki delujejo na področju obravnave spolnih zlorab. Prav tako se lahko nanje obrnete, če ste v stiku z otrokom, ki je doživel spolno zlorabo, a ne veste, kako ukrepati.

NEVLADNE ORGANIZACIJE

Društvo za nenasilno komunikacijo

Telefon: 01 4344 822, 031 770 120,
051 332 776, 030 423 424

E-pošta: info@drustvo-dnk.si

Spletna stran: www.drustvo-dnk.si

Društvo za nenasilno komunikacijo ponuja programe tako za osebe, ki so nasilje doživele (svetovanje, spremstvo, zagovornišтво, varna hiša, delavnice ...), kot tudi za osebe, ki nasilje povzročajo (training socialnih veščin ...). Eden od programov je tudi Svetovalnica za žrtve spolnega nasilja, kamor se lahko obrnejo osebe, ki so spolno nasilje doživele, ali osebe, ki imajo kakršno koli vprašanje, povezano s spolnim nasiljem. Vsi omenjeni programi so brezplačni.

Združenje za moč

Telefon: 041 204 949, 080 2880

E-pošta: info@zamoc.si

Spletna stran: www.zamoc.si

Pomoč in podpora Združenja za moč sta namenjeni vsem osebam, ki:

- so imele izkušnjo spolne zlorabe v

- otročtvu ali mladosti;
- so doživele spolno nasilje partnerja, sorodnika, znanca, sodelavca ali druge osebe;
- želijo zaščititi otroka, mladostnika ali odraslo osebo pred spolno zlorabo;
- se spopadajo z drugimi oblikami nasilja.

**ZAVOD EMMA,
Center za pomoč žrtvam nasilja**

Telefon: (01) 4254 732;
brezplačna telefonska številka –
krizni telefon: 080 2133
E-pošta: zavod.emma@siol.net
Spletna stran: www.zavod-emma.si

Zavod EMMA nudi strokovno in brezplačno pomoč otrokom, mladostnicam in mladostnikom ter ženskam žrtvam nasilja. V okviru programa Center za pomoč žrtvam nasilja je na voljo:

- telefonsko svetovanje v primerih nasilja (dosegljivi so vsak delovni dan od 8.00 do 15.00. ure, na brezplačni telefonski številki pa vsak dan tudi med 18. in 21. uro)
- svetovalna pomoč preko elektronske pošte
- individualno svetovanje osebam z izkušnjo nasilja (po predhodnem telefonskem dogovoru)
- individualna pomoč otrokom in mladim z izkušnjo nasilja,
- skupina za samopomoč za ženske, dekleta z izkušnjo nasilja,
- socialno zagovorništvo za osebe z izkušnjo nasilja,

- spremljevanje žrtev nasilja na institucije.

Vsa pomoč, ki jo nudijo, je anonimna in brezplačna.

**Društvo Ključ – center za boj proti
trgovini z ljudmi**

Telefon: 080 1722
E-pošta: info@drustvo-kljuc.si
Spletna stran: www.drustvo-kljuc.si

Področje dela: preprečevanje trgovanja z ljudmi in podpora osebam z izkušnjo trgovanja z ljudmi (v kontekstu mladostnikov gre predvsem za pridobivanje otrok in mladih za prostitucijo, izkoriščanje prostitucije, prisilne poroke, prisilno delo, siljenje v izvrševanje kaznivih dejanj, prisilno beračenje).

Logout

Telefon: 080 7376
E-pošta: info@logout.si
Spletna stran: www.logout.si
Hacquetova ulica 1 a, 1000 Ljubljana
Izpostave:
Izola – Ljubljanska ulica 22, 6310 Izola;
Celje – Ulica XIV divizije 14, 3000 Celje;
Kranj – Cankarjeva ulica 3, 4000 Kranj.

Področje dela: zdravljenje digitalnih zasvojenosti in psihološka pomoč žrtvam spletnega nasilja.

Društvo SOS telefon

Telefon: 080 11 55

E-pošta: drustvo-sos@drustvo-sos.si

Spletna stran: www.drustvo-sos.si

Namen društva je nuditi osebam, predvsem ženskam in otrokom, ki doživljajo nasilje, podporo na poti iz nasilja. Hkrati je namen tudi izobraževati in ozaveščati o nasilju ter o nesprejemljivosti nasilja.

TOM telefon

Telefon: 116 111

E-pošta: tom@zpms.si

Spletna stran: www.e-tom.si

Telefon za otroke in mladostnike je brezplačno na voljo mladim, ki imajo kakršne koli težave in se želijo o njih pogovoriti, saj je odraščanje že samo po sebi burno obdobje, ki prinaša toliko sprememb, da vsak otrok in mladostnik potrebuje priložnost, da se o njih sproščeno pogovori. Na spletni strani www.e-tom.si si lahko otroci in mladostniki postavijo vprašanje tudi prek spletnega obrazca ali v spletni klepetalnici.

SVETOVALNI CENTRI

Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše Ljubljana

Telefon: (01) 5837500

E-pošta: info@scoms-lj.si

Spletna stran: www.scoms-lj.si

Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše Istre

Telefon: (05) 626 23 10, 031 388 591

E-pošta: info@svetovalnicenter.si

Spletna stran: www.svetovalnicenter.si

Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše Maribor

Telefon: (02) 234 97 00

E-pošta:

svetovalni.center-mb@guest.arnes.si

Spletna stran: www.svet-center-mb.si

ZDRAVSTVENI DOMOVI

CENTRI ZA SOCIALNO DELO

TERAPEVTSKE ORGANIZACIJE



5. NOVA IN NARAŠČAJOČA TVEGANJA ZA SPOLNE ZLORABE OTROK NA SPLETU

»Pred kratkim sem spoznal fanta, ki je popoln. Njegov glas je super privlačen. Spoznal sem ga v javnem lobiju priljubljene strelske igre, ga dodal na seznam prijateljev in povabil k igranju. Je enajstletnik, vendar zelo zrel enajstletnik.«

KAKŠNA SO NOVA IN NARAŠČAJOČA TVEGANJA

Razvoj interneta in mobilnih naprav je pomembno vplival na seksualizacijo družbe in na pojavnost že opisanih oblik spletnih spolnih zlorab otrok na internetu. Poleg že navedenih pa se ob hitrem tehnološkem razvoju v obliki novih naprav, spletnih platform in aplikacij žal nenehno pojavljajo tudi

nove oblike zlorab in nova tveganja zanje. Zakonodajalci po svetu le stežka držijo korak s tem razvojem. Zaradi posledic pandemije in z njo povezanih omejitev gibanja je internet še v večji meri postal nepogrešljiv del našega vsakdana in vsakdana naših otrok. Posledice so deloma trajne, vidimo jih lahko denimo v uveljavitvi pojava transakcijskega sekstanja, ki ga opisujemo v tem poglavju. Vse navedeno še povečuje pomen izobraževanja in preventive.

VEČJA IZPOSTAVLJENOST SPLETNI PORNOGRAFIJI IN EKSPPLICITNIM POSNETKOM

Učinki izpostavljenosti pornografiji

Po nekaterih ocenah spletno pornografijo uporablja do 80 % najstniških fantov²¹. **Pri tem imajo dostop do eksplicitnih pornografskih prizorov, ki so bili še pred desetletjem nedostopni večini odraslih.** Moški so v posnetkih praviloma prikazani kot nosilci agresije in nadzora, ženske pa v podrejenem položaju, deležne sramotenja, prikazane so kot predmet, kot sredstvo užitka. Prikazana so skrajna agresivna dejanja, nerealne, nevarne in nezaščitene spolne prakse. Strokovnjaki opozarjajo, da neomejene količine tvorstnih vsebin, razširjenost in enostavna dostopnost pri mladih v veliki meri **popačijo predstavo o spolnosti.**

Raziskave²² kažejo, da pornografija lahko vpliva na to, da se punce **ob primerjanju z igralkami v pornografskih filmih počutijo telesno manjvredne, fante pa je sram, da so šibkejši in manj sposobni od porno igralcev.** Najstniški uporabniki pornografije izkazujejo nižjo stopnjo socialne

vklučenosti, več vedenjskih težav, več depresivnih simptomov in manj čustvene povezanosti s starši. Drugi sklop raziskav ob tem kaže²³ na povezavo med vsakodnevno izpostavljenostjo podobam seksualne objektivizacije žensk ter podporo seksističnim prepričanjem in toleranco do spolnega nasilja nad ženskami, nakazuje pa tudi upad mnenja o sposobnosti, moralnosti in človečnosti žensk (ne glede na uporabnikov spol).

Gledanje pornografije v velikih količinah lahko povzroča tudi **učinek zasvojenosti, saj posamezniki sčasoma potrebujejo vse več vsebin in vse skrajnejše vsebine, da bi dosegli enako stopnjo vznburjenosti.** Študije zasvojenosti s pornografijo²⁴ kažejo na reakcije možganov, podobne reakcijam na droge ali alkohol. Pretirana izpostavljenost povzroča spremembe v prefrontalnem korteksu, delu možganov, ki uravnava razumsko delovanje in vrednote. Med posledicami so lahko nezmožnost imeti spolne odnose, nezanimanje zanje in celo impotenca. Nekatere uporabnike pornografije zasvojenost pripelje na področje kaznivih dejanj. Na britanski točki za pomoč uporabnikom, ki želijo prenehati gledati posnetke spolnih zlorab otrok, The Stop it Now!, opozarjajo²⁵, da številni uporabniki sprva obiskujejo legalne pornografske portale, nato pa v želji po vse skrajnejših obli-

21 Thurman, N., & Obster, F. (2021). *The regulation of internet pornography: What a survey of under-18s tells us about the necessity for and potential efficacy of emerging legislative approaches.* *Policy & Internet*, 13(3), 415–432.

22 Owens, E. W., Behun, R. J., Manning, J. C., & Reid, R. C. (2012). *The impact of Internet pornography on adolescents: A review of the research.* *Sexual Addiction & Compulsivity*, 19(1-2), 99–122.

23 Ward, L. M. (2016). *Media and Sexualization: State of Empirical Research, 1995–2015.* *The Journal of Sex Research*, 53(4-5), 560–577.

24 Love, T., Laier, C., Brand, M., Hatch, L., & Hajela, R. (2015). *Neuroscience of Internet Pornography Addiction: A Review and Update.* *Review of Behavioral Sciences*, 5(3), 388–433.

25 *Stop It Now! UK and Ireland.* (2022). *Isolation, unemployment and escalating pornography habits contribute to a record rise in people seeking help to stop viewing sexual images of children.*

kah vsebin začnejo ogledovati tudi posnetke spolnih zlorab otrok.

Stik s spletno pornografijo

Da so otroci in mladostniki radovedni glede spolnosti in odnosov, je del njihovega normalnega razvoja. Pri iskanju informacij na internetu pa lahko zelo hitro naletijo tudi na pornografske vsebine. Stik mlajših otrok s pornografijo je zanje lahko zelo neprijetna izkušnja. Pogosto se otroci z njo srečajo, še preden dopolnijo enajst let. Otrok, ki ga spolnost še ne zanima, vsebine prizorov morda ne razume, kar ga lahko pripelje do čustvene stiske, nočnih mor, nespečnosti in simptomov tesnobe. **Z njim se je dobro pogovoriti o tem, kar je videl, in mu na razumljiv način pojasniti vidike spolnosti; pri tem se prilagodimo njegovi starosti in razumevanju.** Ob razlagi videnega mu skušamo nuditi pomiritev in morda tudi tolažbo. Pri namernem iskanju tovrstne vsebine otroku oziroma mladostniku razložimo, zakaj je ta lahko škodljiva, na kakšen način lahko negativno vpliva na njegovo dojetje spolnosti in intimnih odnosov, ter se z njim o tem prav tako poskušamo čim bolj odprto pogovoriti. Več informacij o vplivu spletne pornografije na otroke in praktične nasvete lahko pridobite na spletnih straneh Točke osveščanja o varni rabi interneta Safe.si, www.safe.si.

Neželeno prejemanje golih posnetkov

Vse več otrok poroča o prejemanju neželenih golih fotografij. Dekleta so tovrstnim dejanjem izpostavljena v občutno večji meri. Raziskava švedske organizacije ECPAT²⁶ je pokazala, da je **80 % deklic v starosti od deset do trinajst let že prejelo neželene gole fotografije drugih oseb.** O

pogostosti tovrstnih pojavov pričajo tudi izpovedi deklet, ki so sodelovale v slovenski raziskavi projekta TRACeD (iz leta 2022):

»Moški kar takoj pošlje sliko svojega spolnega organa ali pa začne najprej graditi prijateljstvo in poskuša manipulirati, da bi mu jaz poslala svojo golo fotografijo. To se dogaja kar naprej. Prvič me je šokiralo, potem sem pa sprejela to in jih samo blokiram. Kakih 30-krat se mi je to zgodilo.« (15-letnica)

Ob tovrstni nenamerni izpostavljenosti vsebinam spolne narave je treba pridobiti čim več podatkov:

- na kakšen način se je to zgodilo,
- kje se je to zgodilo,
- kdo je otroka izpostavil tej vsebini,
- iščemo morebitne znake spletnega spolnega napeljevanja (t. i. groominga, ki mu namenimo posebno poglavje v tem priročniku) s pomočjo prikazovanja pornografskih materialov,
- počutje otroka ob tem, kar je videl.

Če je bil otrok s strani druge osebe izpostavljen pornografiji ali golim fotografijam, je pomembno, da z njim spregovorimo o tem, da ima pravico reči »ne« vsakič, ko ima občutek nelagodja. Ponudimo mu

²⁶ Karlsson, J., & Josephson, S. (2021). »Everything that is not a yes is a no.« A report about children's everyday exposure to sexual crimes and their protective strategies. ECPAT Sweden.

možnost, da nas vpraša, kar koli ga zanima v zvezi s tem, čemur je bil izpostavljen. V pogovoru mu poskušamo zagotoviti občutek varnosti, saj si bo le na ta način upal spregovoriti o tako občutljivi temi.

Skupaj z otrokom in starši lahko najdemo načine, kako bi se lahko otrok v prihodnje takim vsebinam izognil. Nekatere mobilne naprave omogočajo vklop storitve, ki preprečuje, da bi otrok videl poslane neželene intimne posnetke – staršem svetujemo, da preverijo, če je to mogoče tudi na napravi, ki jo uporablja otrok. Pri stiski ob izpostavljenosti otrok morda potrebuje dodatno psihosocialno pomoč, ki mu bo pomagala predelati dogodek.

Kadar je otrok, ki je bil izpostavljen pornografskim vsebinam, mlajši od petnajst let, govorimo o kaznivem dejanju, ki ga opredeljuje prvi odstavek **176. člena Kazenskega zakonika**.

PORAST TRANSAKCIJSKEGA SEKSTANJA – PRODAJE INTIMNIH POSNETKOV

Izraz **transakcijsko sekstanje opisuje izmenjavo digitalnih spolnih vsebin, kot so fotografije in videoposnetki, za denar.** Njegova priljubljenost je strmo narastla ob razvoju pandemije covid-19, ko je veliko posameznikov obtičalo v zaprtih prostorih in iskalo alternativne vire zaslužka. Našli so jih denimo na platformi OnlyFans, ki ustvarjalcem omogoča, da svojim sledilcem zaračunavajo za ogled njihovih vsebin, ki so večinoma spolne narave. V tem obdobju se je število njihovih uporabnikov z 20 milijonov povečalo na približno

170 milijonov. Masovna popularizacija je ustvarila tudi večjo potrebo ustvarjalcev po promociji svojih vsebin na različnih družbenih medijih. Ob tako velikem povečanju so po načelih algoritemske izbire tovrstne vsebine postale bolj vidne in dostopne na družbenih omrežjih in v aplikacijah, tudi otrokom.

Transakcijsko sekstanje in mladoletni

Mladostnike in otroke poganja želja, da bi bili všečni in priljubljeni, **iščejo potrditev, ki jo lahko predstavljajo tudi všečki in število sledilcev na družbenih omrežjih.** Prav zato jih hitro privabijo tako imenovani shoutout profili na platformah družbenih medijev, posebej na omrežju Instagram. Prek teh profilov namreč lahko postanejo bistveno bolje prepoznavni na način, da lastniku profila pošljejo svojo sliko ali vsebino, ta pa jo objavi velikemu številu svojih sledilcev. Tovrstni profili posebej ciljajo na mlajše, ranljivejše otroke.

Kako resnično je tveganje, da se ob iskanju prepoznavnosti tudi mladoletniki znajdejo **ne samo v svetu transakcijskega sekstanja, temveč tudi v svetu spolnih zlorab,** je pokazala nedavna preiskava belgijskega novinarja Jeffreya Dujardina²⁷. Na podlagi lažnega profila štirinajstletnice, ki je posledil nekaj shoutout profilov, je v stik z njim v nekaj minutah pristopil upravljaec takega profila, ki je spodbujal k pošiljanju golih fotografij in usmerjal glede njihove izdelave. Kmalu za tem sta profil kontaktirala še zainteresirani kupec intimnih posnetkov in storilec, ki je začel s spletnim spolnim napeljevanjem (groomingom).

27 [Saferinternetpolska]. (2022). *The rise of transactional sexting*, Niels van Paemel [Video]. YouTube.

Tovrstno spodbujanje in opogumljanje otrok seveda daleč presegata izraz transakcijsko sekstanje in zajemata več vrst spolnega izkoriščanja otrok:

- produkcijo posnetkov spolnih zlorab otrok;
- deljenje intimnih posnetkov brez soglasja;
- spletno spolno napeljevanje;
- spolno izsiljevanje.

Kako nasloviti rast transakcijskega sekstanja pri mladih

Otroke spodbujajte h gradnji samozavesti, pozitivne samopodobe in zavedanja lastne vrednosti, ki ne temeljijo na zunanjem odobravanju in všečkih na spletu, in jih opremite z ustreznim znanjem o digitalni varnosti. Poleg tega v pogovoru z otrokom ne smemo podceniti privlačnosti hitrega in enostavnega zaslužka. Ključno je, da otroke in mladostnike **seznanimo s posledicami, ki jih ima razširjanje gradiv s posnetki spolnih zlorab otrok, četudi tako gradivo ustvarijo sami, in da poudarimo, kako pomembno je, da poskrbijo za zasebnost svojih profilov, da ne bi postali tarče spletnih plenilcev.**

Pri transakcijskem sekstanju ni dovolj razmislek v smislu odziva in preprečevanja, ampak je obenem treba razumeti, da se seksualizacija začne zgodaj in je globoko zakoreninjena v našem medijskem okolju oziroma družbi. O pojavu **samoseksualizacije** govorimo, kadar se dekleta naučijo, da sta seksualizirano vedénje in videz v družbi nagrajena in žanjeta odobravanje, še zlasti, kadar taka sporočila dobivajo od ljudi, katerih mnenje je zanje najpomembnejše. V takih okoliščinah bodo verje-

tno prej ponotranjila te standarde in tudi sama sebe obravnavala kot spolne objekte. Problem zgodnje seksualizacije bi morali naslavljati tako v šolah kot tudi doma in otrokom privzgjajati kritično distanco do medijske krajine.

»DEEPFAKE« – PREDELAVA POSNETKOV S SPOLNO VSEBINO

Da smo v času, kjer so meje med resničnostjo in prevaro vse težje razpoznavne, je morda najočitnejše ob vse prepričljivejših predelavah fotografij in video posnetkov. S tehnološkim napredkom pa se širijo tudi s tem povezane zlorabe. Predelane fotografije s spolno vsebino so običajno izdelane tako, da storilec obraz žrtve vstavi v foto-

»Ko sva se pogovarjala po Skypu, je brez moje vednosti in dovoljenja naredil posnetke zaslona. Potem je slike obdelal, da je bilo videti, kot da sem gola.« (20-letno dekle)

grafijo golega ali razgaljenega telesa druge osebe. Ta oblika spletnega nasilja je že vrsto let razširjena tudi med mladimi. V raziskavi projekta DeShame²⁸ je skoraj polovica anketirancev, starih od trinajst do sedemnajst let (45 %), povedala, da so bili v zadnjem letu priča tovrstnim oblikam nasilja njihovih vrstnikov.

Vse bolj razširjeno je tudi predelovanje

²⁸ Project DeSHAME. (2017). *Young people's experiences of online sexual harassment*. Childnet.

obstojećih pornografskih posnetkov s pomočjo »deepfake« tehnologije na način, da v njih na videz sodelujejo druge osebe. Tehnologija pri izdelavi uporablja strojno učenje in umetno inteligenco. Pojavljajo se aplikacije, ki storilcu omogočajo, da le z nekaj kliki fotografijo žrtve vstavi v videoposnetek s pornografsko vsebino. Tovrstni posnetki pogosto prikazujejo znane osebnosti, narašča pa tudi količina posnetkov z drugimi žrtvami. Fotografije za izdelavo prepričljivega videoposnetka umetna inteligenca običajno najde v javnih objavah žrtve ali pa storilec zlorabi lasten dostop do osebnih datotek žrtve, vdre v njene naprave ipd.

Lažne videoposnetke je mogoče uporabiti za izsiljevanje, poniževanje, nadlegovanje in ustrahovanje žrtev. V primerih medvrstniške predelave videoposnetkov s spolno vsebino so storilci predelave posnetkov pogosto nekdanji partnerji žrtev. Bistveno pogosteje so žrtve ženske oziroma dekleta.

Kako prepoznati deepfake posnetek

Raziskovalci si pri odkrivanju ponaredkov pomagajo s preučevanjem naslednjih znakov:

- nenaravna pozicija obraza ali telesa;
- nenavadni premiki očesnih zrkel;
- nekonzistentna zvočna podlaga;
- zamegljeni deli na posnetku, na primer na robovih obraza ali lasišča;
- nenaravni barvni toni;
- nenaravni čustveni izrazi ali odsotnost čustvenih izrazov na obrazu itd.

Seveda predelavo najhitreje prepozna žrtev, ker ve, da ni naredila posnetka, v ka-

terega je vgrajena njena podoba. Nekatere predelave so lahko zelo kakovostne in jih je dejansko težko prepoznati. V takih primerih je treba narediti forenzično analizo posnetka.

Ker vsebina ni resnična, se žrtev lahko počuti, kot da njeni občutki sramu in prizadetosti niso upravičeni, in tako ni prepričana, ali naj dejanje prijavi. **Če se spopada z vprašanjem, ali sploh v resnici je žrtev, to zmanjšuje njeno zmožnost okrevanja.** Prav tako so lahko žrtve predelav posnetkov izpostavljene zasmehovanju in nadlegovanju s strani vrstnikov, ki so si ogledali ponarejeni posnetek; ta posnetek se lahko po spletu tudi nenadzorovano širi, kar stopnjuje učinek in krepi posledice. Realistični ponarejeni posnetki s spolno vsebino lahko povzročijo veliko duševno stisko tudi osebam LGBTQ+, saj lahko pomenijo tudi razkritje ali posmehovanje njihovi spolni usmerjenosti in/ali identiteti.

Kako pomagati žrtvam

Žrtvi tovrstne zlorabe prisluhnemo in ji ponudimo ustrezno podporo. Pomembno je njeno razumevanje doživljanja tovrstne zlorabe, njen vidik. Če ugotovimo, da pri premagovanju posledic zlorabe potrebuje strokovno pomoč, jo napotimo na različne organizacije in institucije, ki delujejo na področju obravnave spolnih zlorab. V pomoč pri svetovanju so nam lahko nasveti o ukrepih pri neželenem deljenju posnetkov na strani 14.

METAVERZUM

Metaverzum je v najširšem smislu 3D-svet na internetu, kjer se ljudje lahko medsebojno povezujejo kot digitalni liki (avatarji), podobno kot v fizičnem svetu. Uporabniki do njega dostopajo prek očal za virtualno

oziroma obogateno resničnost (VR- ali AR-očala) in prek prenosov aplikacij za igre, klepetanje ali druženje. **Tehnološki napredek omogoča proizvodnjo vse cenejših VR- in AR-očal, s čimer so te dostopne vse več uporabnikom.**

Razlikovanje med resničnostjo in virtualnim svetom postaja v teh svetovih vse težje, zlasti za otroke. Izkušnje so lahko v psihološkem, fiziološkem in zaznavnem smislu podobne izkušnjam v fizičnem svetu. **Tudi posledice spolnega izkoriščanja na teh platformah so zato lahko hujše od zlorab v drugih internetnih okoljih.**

Ključni dejavnik tveganja metaverzuma je, da se v njem otroci in odrasli skupaj gibljejo v večinoma nereguliranem okolju. To povečuje tveganje, da bodo otroci tarče spolnega izkoriščanja s strani storilcev spolnih zlorab otrok.

Osrednja tveganja:

- Spletno spolno napeljevanje otrok (denimo napeljevanje k izdelavi spolnih vsebin, spolno obarvani klepeti, napeljevanje k premiku v še bolj tvegana okolja, kot so zasebni spletni video klepeti ali kriptirana okolja ali tudi k srečanju v živo).
- Izpostavljenost nazornim vsebinam spolne narave.
- Neregulirano spolno nadlegovanje in drugo spletno nasilje.
- Številne oblike komunikacije otežujejo možnosti nadzora s strani platform. Uporabniki namreč svoj avatar upravljajo na številne načine, vključno z gestami, glasom in funkcijami klepeta.
- Pomanjkanje preverjanja starosti (pogosto prepoved dostopa otrokom, mlajšim od trinajst let, je mogoče zaobiti).

- Omejene možnosti starševskega nadzora, ki bi otrokom omejile dostop do škodljivih vsebin.
- Bistveno manjša možnost staršev, da »vidijo«, kaj se dogaja (pri drugih spletnih dejavnostih lahko starši opazujejo, kaj se dogaja na zaslonu, pri VR-/AR-očalih pa v veliko manjši meri).

Kaj svetovati staršem?²⁹

- Virtualni metaverzum ni namenjen otrokom, mlajšim od trinajst let. Če imajo starši VR-/AR-očala, naj poskrbijo, da otrok nima dostopa do njih. Po uporabi naj se odjavijo iz svojega računa.
- Spoznajo naj naprave za virtualno in obogateno resničnost ter aplikacije, ki jih želi igrati najstnik. Preverijo naj možnosti za omejitev tega, s kom se njihov najstnik igra ali pogovarja, in možnosti za prijavo neprimerne vedenja uporabnikov.
- Otroka oziroma mladostnika naj spomnijo, da vsi v metaverzumu niso tisto, kar trdijo, da so. **Samo zato, ker se avatarski lik zdi vrstnik, še ne pomeni, da resnično je.**
- Z mladostnikom naj se redno pogovarjajo o tem, kaj počne v metaverzumu in s kom se igra ali pogovarja. Poznajo naj vzdevke njegovih soigralcev.
- Z mladostnikom naj se pogovorijo o tveganjih; o tem, kako jih lahko zmanjša, in o tem, kaj naj stori, če se zgodi kaj neprijetnega. Naj res razume, da so njihova vrata vedno odprta in da so ga pripravljene poslušati ter mu pomagati. Spregovorijo naj o tem, kako se lahko izogne neprijetnim situacijam.

²⁹ Povzeto po Canadian Centre for Child Protection. (2022). *Dangerous Reality: What parents need to know about the metaverse.*

Zaradi intenzivnega občutka in realističnosti metaverzuma imajo mladi lahko težave pri umiku iz določenega položaja ali pogovora.

- Naj ne odlašajo s prijavo neprimernega vedênja ali zlorab, ki jih opazijo v metaverzumu. Uporabijo naj možnosti za prijavo, ki so na voljo v aplikaciji, ali se obrnejo na organe pregona.

NEVARNOSTI DRUŽABNIH IGRALNIH PLATFORM

Izkušnja igranja na sodobnih internetnih družabnih igralnih platformah je drugačna kot v času iger za enega igralca ali večigralskih videoiger. **Te platforme so namreč tudi prostori za druženje, povezovanje z drugimi igralci, za ogledovanje vsebin, kupovanje ali prodajo predmetov.** Igranje sploh ni nujni del izkušnje. Družabne igralne platforme, kot so Minecraft, Fortnite in Roblox, imajo veliko značilnosti metaverzuma.

Ključne skupne značilnosti:

- igralec ali uporabnik je utelešen v digitalnem prostoru prek avatarja;
- igralec ali uporabnik lahko komunicira s prijatelji in neznanci;
- interakcije so lahko večplastne z vključitvijo več načinov druženja, npr. z zvočnim klepetom v živo ali gestami avatarja;
- izkušnje so intenzivne in zelo vključujoče – pogosto, vendar ne izključno, prek VR- in AR- očal.

Tudi tveganja in nasveti za ukrepanje so posledično podobni tistim, ki so opisani v

poglavju o metaverzumu.

Ob tem dodajamo, da so spletne igre pogosto zelo tekmovalne in uspešnejši so otroci pri igri, verjetneje je, da bodo igrali z odraslimi. **To povečuje tveganje, da otroci pridejo v stik s storilci zlorab.** Dodatno tveganje je povezano z (običajno) brezplačnostjo igralnih platform. Ker ni začetnih stroškov, jih ponudniki začnejo zaračunavati pozneje. Če želijo otroci še naprej igrati ali izboljšati izkušnjo igranja, morajo tako v igri opraviti nakup, pogosto z uporabo posebnih virtualnih valut. Otroka okolje igralnih platform ves čas spodbuja v pridobivanje virtualnih valut. To pa lahko izkoristijo storilci zlorab, ki ponudijo te valute v zameno za spolne usluge, kot je izdelava posnetkov spolne narave.

S svetom igričarstva je tesno povezana tudi platforma Discord, ki sicer ne velja za tipično igralno platformo, se pa spopada z istimi oblikami zlorab mladoletnih oseb. V letu 2022 se je število prijav te platforme kanadski točki za prijavo spolnega izkoriščanja otrok na internetu Cybertip.ca povečalo za 26 % v primerjavi z letom prej in kar za 317 % v primerjavi z letom 2019³⁰. Večina poročil je zadevala otroke, stare od dvanajst do štirinajst let, ki so komunicirali z odraslimi uporabniki.

30 Canadian Centre for Child Protection. (2023). *Cybertip.ca Alert: Risk of luring, grooming, and online violence for kids on Discord*.*

UPORABA FILTROV ZA PRIKRIVANJE DEJANSKE STAROSTI PRI SPOLNEM NAPELJEVANJU OTROK

Filtri za spreminjanje obrazov, ki so zdaj na voljo na večini platform družbenih medijev, so postali vse bolj realistični in jih je vse težje zaznati. Žal jih uporabljajo tudi storilci spolnega nasilja nad otroki, posebej storilci spletnega spolnega napeljevanja otrok. S pomočjo teh filtrov so lahko videti mlajši, kot so v resnici. Žrtvam lahko pošljejo realistične starostno obdelane fotografije ali videoposnetke sebe ali svojega telesa. **V zadnjem času skrb vzbuja uporaba filtrov za pomlajevanje obraza pri videoklicih, kjer prikrivanje starosti poteka v živo.** Pogosto se storilci pretvarjajo, da so enako stari kot žrtev, da so doma z istega območja ali da imajo celo skupne prijatelje.

Kako lahko mladim pomagamo pri **preprečevanju** tovrstne zlorabe:

- predstavimo jim **načelo dvoma v vse osebe na spletu**, ki jih ne poznajo v živo, in pravilo, naj nikoli ne pošiljajo fotografij sebe osebi, ki je niso spoznali v živo;
- pogovorimo se o možnostih spreminjanja podob s filtri in generiranja posnetkov s pomočjo umetne inteligence;
- če pogovor z neznancem na spletu postane spolno obarvan, naj bo to kritično **opozorilno znamenje**, še posebej, če se pojavijo zahteve spolne narave;
- naučimo jih, **kako izstopiti iz pogovora ali iz odnosa na spletu, kadar se počutijo neprijetno** (na primer, kako napisati »nočem«, ki mu sledi blokiranje osebe, ali pa uporabiti izgovor, kot

je na primer »mama naključno preverja moj računalnik«);

- poudarimo pomen iskanja pomoči in navedemo **vire pomoči** (npr. Spletno oko, Tom telefon).

5. VIRI

- Berson, I.R. (2003). Grooming Cybervictims: The Psychosocial Effects of Online Exploitation for Youth. *Journal of School Violence*, 2(1), 5–18. https://doi.org/10.1300/J202v02n01_02
- Bracket Foundation. (2022). Gaming and the metaverse: The alarming rise of online sexual exploitation and abuse of children within the new digital frontier. https://www.weprotect.org/wp-content/uploads/Gaming_and_the_Metaverse_Report_final.pdf
- Brečko, B. N. (2019). Odklikni! : Ustavimo spletno nasilje nad ženskami in dekleti : Poročilo raziskave o spletnem nadlegovanju med mladimi v Sloveniji. Fakulteta za družbene vede, Center za družboslovno Informatiko. http://odklikni.enakostspolov.si/wp-content/uploads/2020/02/Odklikni_POROCILO_A4_12_2020web.pdf
- Canadian Centre for Child Protection. (2016). Child sexual abuse images on the internet. A Cybertip.ca Analysis. <http://s3.documentcloud.org/documents/2699673/Cybertip-ca-CSAResearchReport-2016-En.pdf>
- Canadian Centre for Child Protection. (2022). Dangerous Reality: What parents need to know about the metaverse. Pridobljeno 11. 7. 2023 na: <https://protectchildren.ca/en/press-and-media/news-releases/2022/metaverse>
- Canadian Centre for Child Protection. (2023). Cybertip.ca Alert: Risk of luring, grooming, and online violence for kids on Discord*. Pridobljeno 11. 7. 2023 na: <https://www.cybertip.ca/en/online-harms/alerts/2023/risk-for-kids-discord/>
- Choo, K. R. (2009). Online child grooming: a literature review on the misuse of social networking sites for grooming children for sexual offences. Research and public policy series. Australian Institute of Criminology. <https://www.aic.gov.au/sites/default/files/2020-05/rpp103.pdf>
- Government of Canada. Office of the federal ombudsman for victims of crime. (2009). Every image, every child. Internet – facilitated child sexual abuse in Canada. <http://www.victimfirst.gc.ca/pdf/childp-pjuvenile.pdf>
- Hao, K. (2023). A horrifying new AI app swaps women into porn videos with a click. MIT Technology Review. <https://www.technologyreview.com/2021/09/13/1035449/ai-deepfake-app-face-swaps-women-into-porn/>
- Hauptman, A., Kračan, B., Maj, M., Miklič, N., idr. (2020). Spletno nasilje in spletna zlorabe otrok in mladostnikov. Fakulteta za družbene vede, Založba FDV. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-MYMGJA64/1a5fe694-eda2-47f4-8088-20fa91d9a4b1/PDF>
- Hilton, Z., & King, H. (2023). Child »self-generated« sexual material online: Children and young people's perspectives. Praesidio Safeguarding, WeProtect

Global Alliance. https://www.weprotect.org/child-self-generated-sexual-material-children-perspectives/?utm_source=mailchimp&utm_medium=email&utm_campaign=members_newsletter

- Hrovat, T., Čobec S., Strle, K. (2016). Preprečevanje in prepoznavanje spolnih zlorab otrok : najpogostejša vprašanja in odgovori nanje. Društvo za nenasilno komunikacijo. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-R4UN4BD9/305319f7-c957-4109-a096-a09b4e00e29d/PDF>
- Insoll, T., Ovaska, A., & Vaaranen-Valkonen, N. (2021). CSAM Users in the Dark Web: Protecting Children Through Prevention (Suojellaan Lapsia ry. ReDirection Survey Report). Suojellaan Lapsia ry. <https://www.suojellaanlapsia.fi/en/post/csam-users-in-the-dark-web-protecting-children-through-prevention>
- Jutte, S. (2016). Online child sexual abuse images; doing more to tackle demand and supply. NSPCC. <https://www.nspcc.org.uk/globalassets/documents/research-reports/online-child-sexual-abuse-images.pdf>
- Karlsson, J., & Josephson, S. (2021). »Everything that is not a yes is a no.« A report about children's everyday exposure to sexual crimes and their protective strategies. ECPAT Sweden. https://ecpat.se/wp-content/uploads/2023/02/ECPAT-Report-2021_Everything-that-is-not-a-yes-is-a-no.pdf
- Kastigar, J. (2015). Posnetki spolnih zlorab otrok – analiza primera: diplomsko delo visokošolskega strokovnega študija Informacijska varnost. Univerza v Mariboru. Digitalna knjižnica Univerze v Mariboru. <https://dk.um.si/IzpisGradiva.php?lang=slv&id=53798>
- Klančnik, A. T. (2016). Internet: mladostniki, nasilje in trendi – vse več skupnih izzivov. V *Pasti mladostništva. Zbornik za mentorje/-ice in organizatorje/-ice otroških parlamentov* (str. 44–59). Zveza prijateljev mladine Slovenije (ZPMS).
- Krone, T. (2004). A typology of online child pornography offending. *Trends and issues in crime and criminal justice*, 279. https://www.researchgate.net/publication/237371926_A_Typology_of_Online_Child_Pornography_Offending
- Lahtinen, H. M., Laitila, A., Korkman, J., & Ellonen, N. (2018). Children's disclosures of sexual abuse in a population-based sample. *Child Abuse & Neglect*, 76, 84–94. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2017.10.011>
- Lesjak, B. (2016). Problematika spletne varnosti v šolah. Smernice za vodstva šol. Točka osveščanja o varni rabi interneta Safe.si, Fakulteta za družbene vede, Založba FDV. <https://safe.si/gradiva/gradiva-za-ucitelje/prirocnik-problematika-spletne-varnosti-solah>
- Love, T., Laier, C., Brand, M., Hatch, L., & Hajela, R. (2015). Neuroscience of Internet Pornography Addiction: A Review and Update. *Review of Behavioral Sciences*, 5(3), 388–433. <https://doi.org/10.3390/bs5030388>

- MacKelvie, K., Bulley, D., Cox, D. (2017). Research Report: Addressing the sexualization of women and girls. YWCA Metro Vancouver. <https://ywcavan.org/sites/default/files/resources/downloads/Culture-Shift-Research-Report-Final-WEB.pdf>
- Middleton, D. (2009). Linkages between viewing indecent images of children and contact sexual abuse: issues from research. V Research findings on child abuse images and sexual exploitation of children online (str. 22–26). ECPAT International.
- National Center for Missing & Exploited Children. (2016). Trends identified in CyberTipline sextortion reports. Pridobljeno 11. 7. 2023 na <https://www.missingkids.org/content/dam/missingkids/pdfs/ncmec-analysis/sextortionfactsheet.pdf>
- National Center for Missing & Exploited Children (2022). CyberTipline 2022 Report. Pridobljeno 11. 7. 2023 na: <https://www.missingkids.org/gethelpnow/cybertipline/cybertiplinedata>
- Nesi, J., Mann, S., & Robb, M. B. (2023). Teens and mental health: How girls really feel about social media. Common Sense. https://www.common sense media.org/sites/default/files/research/report/how-girls-really-feel-about-social-media-researchreport_web_final_2.pdf
- Owens, E. W., Behun, R. J., Manning, J. C., & Reid, R. C. (2012). The impact of Internet pornography on adolescents: A review of the research. *Sexual Addiction & Compulsivity*, 19(1-2), 99–122. <https://doi.org/10.1080/10720162.2012.660431>
- Project DeSHAME. (2017). Young people's experiences of online sexual harassment. Childnet. <https://www.childnet.com/what-we-do/our-projects/project-deshame/research/>
- Protect Children/Suojellaan Lapsia ry. (2022). ReDirection Project Final Report. <https://www.suojellaanlapsia.fi/en/post/redirection-final-report-3>
- Puschner, M. (2022). Vzgoja za internet. Fakulteta za družbene vede, Založba FDV. <http://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-VYFDOM3I/8c0a44af-6f55-4af8-9d0c-98f1c2a731e6/PDF>
- Rutai, Z. (2013). Online grooming of children. Experiences to be used in Cyprus. Hope for Children UNCRC Policy Centre. https://www.researchgate.net/publication/342170766_Online_grooming_of_children_-_Experiences_to_be_used_in_Cyprus
- [Saferinternetpolska]. (2022). The rise of transactional sexting, Niels van Paemel [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=zSsTmvUnGrg>
- SafeToNet Foundation. (2021). Safeguarding Podcast: CSAM Users in the Dark Web with Tegan Insoll & Anna Ovaska. <https://safetonetfoundation.org/2021/11/20/safeguarding-podcast-csam-users-in-the-dark-web-with-tegan-insoll-anna-ovaska-protect-children/>

- Smahel, D., Machackova, H., Mascheroni, G., Dedkova, L., Staksrud, E., Ólafsson, K., Livingstone, S., & Hasebrink, U. (2020). EU Kids Online 2020: Survey results from 19 countries. The London School of Economics and Political Science. <https://eprints.lse.ac.uk/103294/>
- Sorensen, K. (2015). Grooming – a strategic process. V *Is it really that bad? An anthology of online sexual abuse of children and young people*. Save the children Denmark. <https://resourcecentre.savethechildren.net/pdf/is-it-really-that-bad-an-anthology-of-online-sexual-abuse-of-children-and-young-people.pdf/>
- Staciwa, K. (2023). The Metaverse, Online Sexual Exploitation and Sexual Abuse of Children – a new challenge for today’s global society? NASK – National Research Institute. <https://www.weprotect.org/wp-content/uploads/08-Staciwa-PNT-042022.pdf>
- Stop It Now! UK and Ireland. (2022). Isolation, unemployment and escalating pornography habits contribute to a record rise in people seeking help to stop viewing sexual images of children. <https://www.stopitnow.org.uk/home/media-centre/news/isolation-unemployment-and-escalating-pornography-habits-contribute-to-a-record-rise-in-people-seeking-help-to-stop-viewing-sexual-images-of-children/>
- Stop sextortion. Sextortion of children in the United States. A fact sheet for parents and children. U.S. Department of Justice. Federal Bureau of Investigation.
- SWNS. (2022). Half of Americans agree that there should be less stigma around consenting adults sharing intimate photos. <https://swnsdigital.com/us/2022/09/half-of-americans-agree-that-there-should-be-less-stigma-around-consenting-adults-sharing-intimate-photos/>
- Taylor, M., Holland, G., in Quayle, E. (2001). Typology of Paedophile Picture Collections. *The Police Journal*, 74(2), 97–107. https://www.researchgate.net/publication/237641206_Typology_of_Paedophile_Picture_Collections
- Terminology Guidelines for the Protection of Children from Sexual Exploitation and Sexual Abuse. (2016). <https://ecpat.org/wp-content/uploads/2021/05/Terminology-guidelines-396922-EN-1.pdf>
- Thorn. (2020). Self-Generated Child Sexual Abuse Material: Attitudes and Experiences. https://www.end-violence.org/sites/default/files/paragraphs/download/20200228_Combating_SG-CSAM_ExecSummary_FINAL.pdf
- Thorn. (2022). Thorn Research: Understanding sexually explicit images, self-produced by children. <https://www.thorn.org/blog/thorn-research-understanding-sexually-explicit-images-self-produced-by-children/>
- Thurman, N., & Obster, F. (2021). The regulation of internet pornography: What a survey of under –18s tells us about the necessity for and potential efficacy of emerging legislative approaches. *Policy & Internet*, 13(3), 415–432. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/poi3.250>

- Vaaranen-Valkonen, N., Ovaska, A., Insoll, T., Sandvik, M., & Leivo, K. (2022). Online Crimes of Sexual Violence Against Children in Finland: Statistics on Crimes and Perpetrators. Protect Children/Suojellaan Lapsia ry. <https://www.suojellaanlapsia.fi/en/post/online-crimes-of-sexual-violence-against-children-in-finland-statistics-on-crimes-and-perpetrators>
- Ward, L. M. (2016). Media and Sexualization: State of Empirical Research, 1995–2015. *The Journal of Sex Research*, 53(4-5), 560–577. <https://www.tandfonline.com/doi/10.1080/00224499.2016.1142496>
- Webster, S., Davidson, J., Bifulco, A., Gottschalk, P., Caretti, V., Pham, T., idr. (2012). European online grooming project – Final report. https://www.researchgate.net/publication/257941820_European_Online_Grooming_Project_-_Final_Report/link/00b7d526661dfa49a9000000/download
- WeProtect Global Alliance. (2023). Two-thirds of Gen Z targeted for online sextortion – New Snap Research. <https://www.weprotect.org/blog/two-thirds-of-gen-z-targeted-for-online-sextortion-new-snap-research/>
- Wolak J., Finkelhor, D. (2016). Sextortion: Findings from a survey of 1,631 victims. Crimes against children research center; University of New Hampshire. Crimes against Children Research Center. https://www.thorn.org/wp-content/uploads/2016/08/Sextortion_Report.pdf

Kataložni zapis o publikaciji (CIP) pripravili v Narodni in
univerzitetni knjižnici v Ljubljani

COBISS.SI-ID 164992259

ISBN 978-961-295-061-3 (PDF)

